

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT

2014

**LOKALHISTORISK ARKIV
STUBBEKØBING**

ÅRSSKRIFT

2014

LOKALHISTORISK ARKIV
STUBBEKØBING

Lokalhistorisk Arkivs Årsskrift 2014

Udgivet af

Lokalhistorisk Forening Stubbekøbing

Redaktion:
Foreningens bestyrelse

Opsætning & lay-out:
Arkivlederen

Tryk:
LF Trykteam Nykøbing Falster A/S

ISSN 0109 - 2162

Indholdsfortegnelse

Tekst til forside og side 1.....	side	4
2014 - et jubilæumsår <i>af Karin Suhr Rasmussen</i>	side	5
Christianssædes skolevæsen..... <i>af Jesper Munk Andersen</i>	side	8
Erindringer fra den gamle skole i Bregninge..... <i>af Michael Corfitzen</i>	side	24
Min skolegang..... <i>af Ingrid Thorsen</i>	side	43
Forlis i Grønsund..... <i>af Bent Madsen</i>	side	50
Stubbekøbing Forligelseskommission..... <i>af Karin Suhr Rasmussen</i>	side	53
Uddrag af Næsgaardlevs arbejdsdagbog 1940.....	side	57
Udskrift af Falkerslev Kirkebog 1775.....	side	60
Bank-Jensen - en begavet original..... <i>af Finn Carl Sørensen</i>	side	62
Skolebilleder.....	side	70
Formandens Beretning.....	side	86
Arkivets beretning.....	side	89

Billedet på forsiden:

Pladsen nord for traktørstedet ved Pomle Nakke - på den anden side af Pomle Rende - har altid fungeret som parkeringsplads for udflugter og lignende.

Både i lærer Corfitzens erindringer fra omkring 1900 og i Ingrid Thorsens erindringer fra 1940'erne fortælles om skoleudflugter til Pomle med hestevogne.

På billedet ses heste og vogne og børn i græsset, mens fædrene står og snakker. Måske er man lige kommet, da der til venstre står heste, der stadig er spændt for vognen.

I løbet af dagen stod hestene i båse i lange rækker. Der var plads til 40-50 heste, når der indimellem stod to i en bås. Man medbragte foder, og på stranden var der en brønd, hvor der kunne hentes vand til hestene.

Billedet på side 1:

Babyfærgen Grønærts søsættes.

Grønært blev bygget af elever på Bogø Kostskole i 1988 og i de følgende år deltog den i mange arrangementer rundt om i Danmark og Europa, bl.a. en stor regatta i Hamburgs havn.

Lokalt var det mest spektakulære vel de tre »Svøm en Færge« arrangementer, hvor der deltog svømmere fra hele landet i 1988. I 1989 var det tyske svømmere, der trak færgen over Grønsund.

Efter mange år på land, bl.a. i Stege, kom Grønært tilbage til Stubbekøbing i meget forfalden stand.

Dygtige frivillige folk har nu sat den i stand, dvs udskiftet næsten det hele, og den er igen sejlklar.

2014 - et jubilæumsår

af

Karin Suhr Rasmussen

Man skulle ikke mange uger ind i 2014, før man var klar over, at i år ville vi komme til at høre om en del jubilæer, først og fremmest om 1864, 150-året for tabet af Sønderjylland, men andre årstal og begivenheder trængte sig også på.

Helt lokalt betød krigen i 1864, at unge mænd blev indkaldt til militæret. Hvor mange, der deltog fra Arkivets område kan man nu få et indtryk af i databasen over dem, der fik medalje for deltagelse i krigen.

Det viser sig at ca. 230 unge mænd fra Stubbekøbing kommune har søgt om »Erindringsmedalje for deltagelse i krigstogtet«, da det blev muligt efter 1875

Hvor mange, der har deltaget uden at søge om medaljen, ved vi ikke, ligesom vi heller ikke ved hvor mange, der faldt i krigen her fra området.

I Aastrup kirkebog er der indført en enkelt begravelse af en falden soldat, nemlig Hans Madsen Vesterlund, død d. 18. juli, begravet den 20. juli. Som bemærkning er anført »fuldbefaren af 1. Slevigske udskrivningsdistrikt nr. 279. Død ombord i fregatten Tor, ilandsat den 19. juli 1864 fra krigsdampskibet Holger Danske«. Det har ikke været muligt at finde Hans Madsen Vesterlunds tilhørsforhold til Aastrup sogn.

Veteran fra 1864 Peter Mikkelsen hilser på Chr.X, da kongen besøgte Stubbekøbing i 1934.

Vi ved også, at Peter Wilhelm Wulff deltog i krigen som ung officer.

Krigen og nederlaget i 1864 betød som bekendt, at Danmark måtte afstå Slesvig, Holsten og Lauenburg til Preussen, og i 1871 blev en del af det tyske kejserrige ved Tysklands samling, indtil folkeafstemningen efter 1. Verdenskrig, hvor den nordlige del af Slesvig, Sønderjylland, stemte sig tilbage til Danmark.

1. Verdenskrig startede i 1914, altså for 100 år siden, og blev udløst af skudene i Sarajevo, hvor den østrig-ungarske kronprins blev dræbt. En krig med ufattelige lidelser for utrolig mange mennesker, men hvor Danmark formåede at holde sig neutral og alligevel endte som en slags sejrherre, da en af beslutningerne i forbindelse med fredsaftalen blev, at der skulle afholdes folkeafstemning i Nordslesvig om grænsedragningen mellem Danmark og Tyskland, og Sønderjylland dermed kom tilbage til Danmark.

Det er 200 år siden vi tabte Norge, da vi efter briternes bombardement af København i 1807 havde støttet Frankrig i Napoleonskrigene. Frankrig tabte krigen og sejrherrene bestemte, at Tvillingeriget Danmark-Norge skulle deles og Norge indgå i et rigsfællesskab med Sverige. Der havde længe været utilfredshed i Norge, der ønskede selvstændighed. Der skulle dog gå næsten 100 år mere, inden Norge blev helt selvstændigt og valgte en dansk prins, Frederik VIIIs søn Prins Carl, til konge som Haakon VII i 1905.

Det er 75 år siden, et halvrundt jubilæum, 2. Verdenskrig startede med Tysklands invasion af Polen.

Men der er også et fredeligt jubilæum at fejre, nemlig 200-året for den første skolelov, der dækkede hele landet. Og det er et jubilæum, der er grund til at fejre. Selv om børn også gik i skole før 1814, var det meget forskelligt og måske også tilfældigt, hvad de lærte, og hvor stabil deres skolegang var.

Vi har valgt at lade dette årsskrift være præget af skoleloven og skole-

erindringer, selv om der også vil være enkelte andre artikler og mindre historier.

Der er flere artikler om skoler og erindringer om skoletiden i de tidligere årsskrifter, ligesom der indgår korte afsnit om skoletiden i en del af de øvrige erindringer, vi tidligere har bragt.

I følgende årsskrifter er der artikler/erindringer om skoler og skoletiden eller større afsnit med erindringer fra skoletiden.

1983 Stubbekøbing skole af Bende Øgendahl

1984 Rytterskolerne

1986 Horrebys skoler

1987 Inger Andersen, Maglebrænde

1990 Lærer Hans Rasmussen, Karleby

1992 Harriet Andersen, Stubbekøbing

2009 Johanne Corfitzen, Bregninge

2013 Nelly Griesé, Falkerslev

I alle disse erindringer fra forskellige tider kan man følge udviklingen i skolen og dermed også i samfundet som helhed.

Christianssædes skolevæsen – et eksempel til efterfølgelse

Af Jesper Munk Andersen,

museumsinspektør ved Museum Lolland Falster

Mens resten af Danmark i 2014 fejrer 200 året for indførelsen af de danske skolelove, kan man på Lolland-Falster – takket være statsmanden og landboreformatoren Christian Ditlev Frederik greve Reventlows (1748-1827) progressive skoletanker – markere 222 året for den kongelige godkendelse af skolereglementet for det lollandske grevskab Christianssæde.

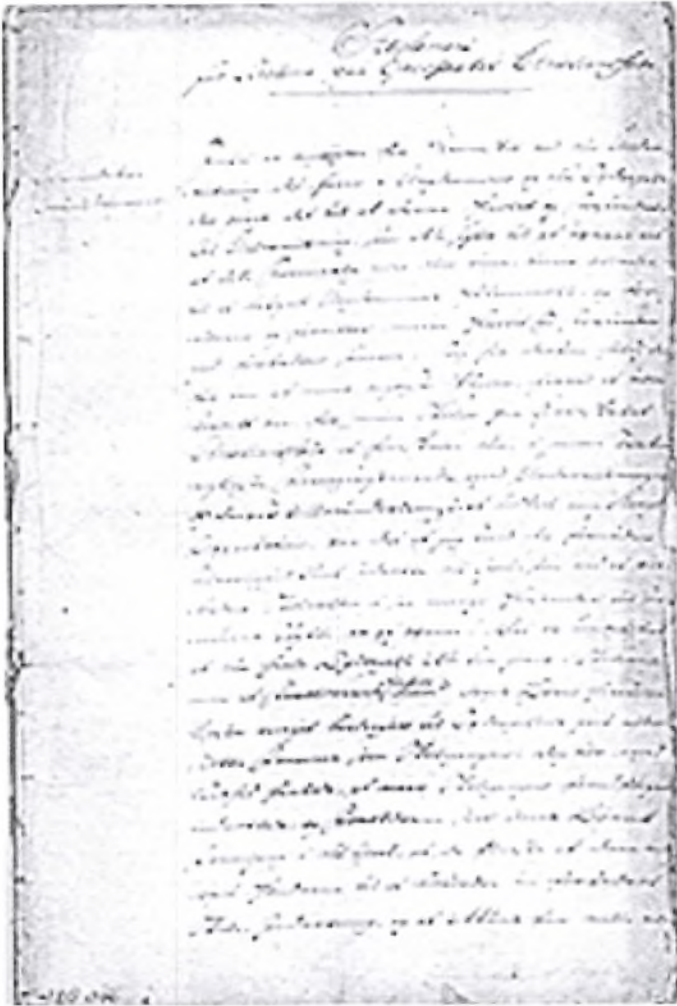
SKOLEREGLEMENTET AF 1792

9. marts 1792 stadfæstede Christian VII (1749-1766-1808) med sin underskrift og det kongelige segl det håndskrevne skolereglement for skolerne på grevskabet Christianssæde, som C.D.F. Reventlow året i forvejen havde ladet udfærdige. C.D.F. Reventlow havde i flere år arbejdet på at forbedre skolevæsenet på grevskabet og skabe de optimale økonomiske rammer for undervisningen af landbobefolkningens børn. Den kongelige godkendelse af skolereglementet skal således ikke ses som begyndelsen på en reformering af skolerne på Christianssæde, men derimod som den foreløbige kulmination på arbejdet.¹

C.D.F. Reventlow kunne da også et par måneder senere, i juli 1792, med begejstring skrive til sin storesøster Louise von Stolberg (1746-1824) fra Lolland:

”... jeg glæder mig inderlig over, hvad Gud har værdiget mig at udrette her. Meget skønt, meget godt er der udsaat; men endnu langt mere vil der engang blive høstet. Ogsaa mine Skoler blomstre; over Halvdelen er forsynet med gode Lærere, og Fremgangen er kendelig for hvert Aar, der gaar”.²

Tilfredsheden med skolernes fremgang skinner tydeligt igennem, og idet over halvdelen af skolerne allerede levede op til reglementets krav om gode lærere, vidner det om det arbejde, som C.D.F. Reventlow i flere år havde stået bag. 26. oktober samme år som reglementet blev godkendt, kvitterede trykker

Forsiden på det håndskrevne skolereglement for grevskabet Christianssæde. Den ensartede håndskrift indikerer, at det ikke er C.D.F. Reventlow, der har nedskrevet bestemmelserne. Formentlig tilhører skriften enten hans sekretær eller en underordnet på kontoret. Museum Lolland-Falster.

Holm i København for betalingen af 100 trykte eksemplarer af skolereglementet, og tre dage efter kom regningen på hæftningen af reglementet i papir.³ C.D.F. Reventlow kunne nu ikke blot dele et reglement ud til hver af grevskabets skoler, men kunne formentlig også forsyne meningsfæller og kollegaerne

i Den store Skolekommission, som han i 1789 havde været med til at nedsætte, og som han siden var medlem af, med et indbundet eksemplar.

Skolereglementet for grevskabet Christianssæde skal nemlig ikke kun ses som et regelsæt for skolerne, men også som et indlæg i den skoledebat, der prægede kommissionens arbejde, og som C.D.F. Reventlow forsøgte at påvirke sammen med sin lillebror Johan Ludvig Reventlow (1751-1801).

Den store Skolekommission havde til formål at undersøge behovet og mulighederne for landsdækkende skolereformer, og efter i 1791 at have fokuseret på skolelærernes uddannelse med etableringen af Blaagaard Seminarium, vendte kommissionen igen sin opmærksomhed mod nyindretningen af skolevæsenet i Danmark.

Det var formentlig ikke en tilfældighed, at skolereglementet for Christianssæde netop fik sin underskrift i 1792. Den kongelige godkendelse var udtryk for et strategisk træk fra C.D.F. Reventlow i forsøget på at påvirke debatten ved at vise, hvordan et velfungerende skolevæsen kunne indrettes. Skolereglementet blev året efter fulgt op af C.D.F. Reventlows første gennemarbejdede betænkning for en national skolelovgivning, der i 1793 blev fremlagt i kommissionen.⁴

NYE STRØMNINGER

C.D.F. Reventlows skolereglement var rundet af såvel hans egne visioner for skolerne som hans lillebrors tiltag på det fynske baroni Brahetrolleborg. Allerede i 1783 havde J.L. Reventlow fået indført et skolereglement for sine tre skoler på Fyn, og i årene efter etableredes både et lærerseminarium og senere en kostskole på Brahetrolleborg. I 1786 havde kollegaen i skolekommissionen, Heinrich Ernst von Schimmelmann (1747-181), fået indført et lignende reglement på grevskabet Lindenborg sydøst for Aalborg, og seks år senere skulle C.D.F. Reventlow nu skrive sig ind i rækken af progressive og reformivrige storgodsejere, der ønskede at højne uddannelse og skolegang for landbobørnene på deres besiddelser.

De forskellige skolereglementer var i høj grad inspireret af hinanden, og alle som en baserede de sig på udenlandske forbilleder udarbejdet af progressive foregangsmænd. Særligt den tyske foregangsmand, godsejer og lærebogsforfatter Friedrich Eberhard von Rochow (1734-1805), der på sit mecklenborgske gods Reckahn i 1770'erne havde vist vejen for et effektivt og moderne skolevæsen på landet, kom til at præge brødrene Reventlows tanker. Trods fraværet af direkte korrespondance mellem brødrene Reventlow og Rochow, når der ses bort fra et brev fra Rochow til J.L. Reventlow i december 1789,⁵ så træder inspirationen fra Reckahn tydeligt frem i brødrene Reventlows skolereglementer.

I reglementet for skolerne på Christianssæde fremgår det bl.a., at skoleholderne skulle: "... tilstilles et Eksemplar af Reimans Beskrivelse over disse [Rochows] Skolers Indretning",⁶ hvori skoleholderne kunne søge råd og viden om skolegangens udformning. Som på Rochows skoler var ønsket ikke alene at forsyne landbobefolkningens børn med brugbare færdigheder udi læsning, skrivning og regning, men også at forme dem til arbejdsomme, vindskebelige og harmoniske medmennesker, der kunne sikre morgendagens velstand og støtte op om fædrelandets forsvar.

RYTTERSKOLERNE

Havde de nye skoletiltag deres faglige og pædagogiske forlæg i tyske foregangsskoler, så var C.D.F. Reventlows og hans standsfællers tiltag alligevel ikke fri for også at være farvet af de kongelige skoleinitiativer, der blev iværksat i 1720'erne. Så tidligt som i 1719 havde det kongelige søskendepar, prinsesse Sophie Hedevig (1677-1735) og prins Carl (1680-1729), påbegyndt et storstilet skoleprojekt på deres godser i bl.a. Vendsyssel og på Stevns. Et skoleprojekt, der som C.D.F. Reventlows skolereglement ikke kun sigtede på at højne uddannelsesniveaut for børnene, men som i sig også rummede en stærk politisk signalværdi. De to dybt pietistiske søskende ønskede med deres skoleprojekt politisk at positionere sig overfor storebroren Frederik IV (1671-1699-1730), hvis udsvævende livsførelse de var modstandere af.⁷

I spidsen for disse kongelige skoler, der i tråd med pietismen sigtede på at lede mennesket ind på den rette religiøse vej lige fra barnsben, stod teologen Christian Wendt (1684-1774), hvis søn, Carl Wendt (1731-1815), senere som hovmester skulle få afgørende indflydelse på C.D.F. Reventlows opdragelse og uddannelse.

Trods et modsætningsforhold mellem Frederik IV og hans yngre søskende – der bl.a. ikke bifaldt hans forhold til Anna Sophie Reventlow (1693-1743), C.D.F. Reventlows grandtante – ønskede kongen ikke at stå tilbage for sine søskende i forhold til skoleprojekter. Medvirkende var uden tvivl også Frederik IV's religiøsitet, der med årene blev mere og mere pietistisk. I 1720 bestemte kongen, at der i de 12 nyoprettede rytterdistrikter, skabt efter Store Nordiske Krig, af krongodset med henblik på at huse og finansiere rytteriet, skulle oprettes tilhørende skoler. Motivet bag oprettelsen var ikke kun religiøst, men også et hensyn til militæret, der havde behov for unge aspiranter med et dybfølt religiøst ståsted, en blussende fædrelandskærlighed og en tilstrækkelig disciplinering, der gjorde dem egnede til med tiden at springe soldat.

I februar 1721 blev det bestemt, at i alt 240 skoler skulle oprettes i rytterdistrikterne, og at disse skulle opføres i grundmur. Rytterskolerne, som de nyoprettede skoler blev kaldt, var blevet et prestigeprojekt for kongen, der med

skolebygninger i mursten under fast tag trumfede de yngre søskendes initiativ. Den første skole blev opført i Gentofte i løbet af 1721, og den blev forbillede for alle rytterskoler, der i de følgende år blev opført. Et symmetrisk barokhus på fem fag med skolestue i den ene ende og bolig for skoleholderen samt stald i den anden blev modellen for skolebyggeriet, der i størrelse og materialer tydeligt skilte sig ud fra landsbyernes anden bebyggelse. Ikke kun de 27 rytterskoler, som blev oprettet i det falsterske rytterdistrikt, og som blev overdraget murermester Chr. Fritscher at opføre for 550 rigsdaler pr. skole,⁸ fik et lignende udtryk. Også de skoler, som C.D.F. Reventlow med årene kom til at opføre, hentede inspiration i rytterskolernes indretning. I 1813 fik C.D.F. Reventlow tilladelse af Rentekammeret til at opføre en ny skole i Askø: "... *af lige Indretning med Skolerne paa Frederiksborg District, af Grundmuur, udvendig med brændte og indvendig med raae Steen, samt med Steengulve...*"⁹ Til trods for at skolen aldrig blev nyopført – C.D.F. Reventlow valgte i stedet for at udvide Landet Skole – vidner tilladelsen om, at rytterskolerne hen ved 100 år efter deres opførelse endnu fungerede som forlæg for nyt skolebyggeri.

*Rytterskolen i Maglebrænde fulgte skemaet for skolebyggeriet i de kongelige rytterdistrikter. Grundmuret og med tegltag skilte bygningen ved opførelsen i 1720'erne sig markant ud fra landsbyens gårde og huse. Til venstre for indgangen anes den inskriptionstavle, som frederik IV forsynede alle sine rytterskoler med.
Museum Lolland-Falster.*

1730'ERNES LANDSDÆKKENDE SKOLEINITIATIVER

Med rytterskolerne var de første erfaringer med et større regionalt skolevæsen opnået. Erfaringer, som Frederik IV's efterfølger, den ligeledes pietistiske Christian VI (1699-1730-1746), i 1739 ønskede at brede ud på landsplan med den første nationale skoleforordning.

Som det havde været tilfældet med Frederik IV's skoletiltag – og som det senere også gjorde sig gældende for C.D.F. Reventlows skolereglement – så sigtede Christian VI's tiltag på andet og mere end blot at forsyne eleverne med kristendomskundskaber og læsefærdigheder. Christian VI's skoleforordning var en del af et sammenhængende lovarbejde i 1730'erne, der havde som mål at få riget ud af den økonomiske krise, der særligt prægede landbruget.

Med stavnsbåndets indførelse i 1733 sikredes arbejdskraften på herregårdene, og dermed at fæstegårdene – der var statens skattegrundlag på landet – var besatte. I 1735 blev kirketugtsforordningen indført, og året efter blev konfirmationen lovpligtig. Styringen af landbobefolkningens hverdag og religion var dermed lagt i faste rammer, og med skoleforordningen af 1739 kom der også en statslig kontrol af den viden, som eleverne opnåede på skolebænken.

Målet var ikke kun at skabe gudfrygtige undersåtter men også at skabe en lydige og tjenstvillig befolkning, der støttede op om den gudgivne enevælde. Eleverne skulle i skolerne lære: "... *hvorved de i sin Tid kunne tjene deres Konge og Fædreland*".¹⁰

Skoleforordningen af 1739 blev aldrig den succes, som centraladministrationen havde håbet. Bestemmelserne var svære at få udført, og forordningen mødte modstand i flere kredse, bl.a. fra godsejerne, der oprindeligt var tiltænkt en rolle som økonomisk garanter for skolerne.

Først med landboreformerne i 1780'erne satte kredsen af indflydelsesrige godsejere og embedsmænd igen gang i en national skoledebat. Som tidligere var skolen heller ikke nu tænkt som et isoleret projekt, men som en del af det reformarbejde, som bl.a. C.D.F. Reventlow var så varm en fortaler for.

Oplysningstidens optimistiske syn på individet og periodens nyeste pædagogiske tanker spillede også ind i skoledebatten og de private tiltag, som blev sat i søen af foregangsmændene i regeringsarbejdet.

Præget af periodens betydningsfulde statsretslige tænkere vidste personer som C.D.F. Reventlow tidligt, at en forbedring af vilkårene for landbobefolkningen med udskiftning af jorderne, udflytning af gårdene og ophævelse af stavnsbåndet måtte følges op af en forbedret skolegang. Blev befolkningen på landet ikke klædt ordentlig på til at håndtere den nye virkelighed med ansvar for egen lykke og fod under eget bord, kunne det ikke blot gå gruelig galt for det enkelte individ, men for hele samfundet.

Fremtidens bønder skulle ikke kun klædes på fagligt og med kundskaber, de skulle lære at være underdanige, flittige og have gode sæder. Det være sig i deres arbejde i landbruget, i deres omgang med medmennesker eller i deres forhold til fædrelandet.

PÅ BØRNS OG FORÆLDRES PRÆMISSER

Vejen hertil gik gennem skolen, hvor undervisningen skulle foregå med afsæt i børnene, og hvor fagligheden skulle øges i takt med, at eleverne kunne tage lærdom til sig. I skolereglementet for Christianssæde betonedes C.D.F. Reventlow, at eleverne skulle forstå det, de lærte, og derfor ikke måtte lære for abstrakte og komplekse begreber: "... før deres Forstand har naaet nogen *Modenhed*..." som det bliver noteret.¹¹

Skolen skulle være lys og venlig. Eleverne måtte ikke kede sig, og skoleholderen skulle sikre, at eleverne: "... *imellem Timerne har Tilladelse til at røre sig uden for Skolen til Forfriskning for Sjæl og Legeme*".¹²

Undervisningen skulle tage afsæt i børnene, og lærebøgerne skulle være skrevet, så børn forstod dem. Bl.a. kunne den tyske foregangsmand F.E. von Rochows lærebøger bruges. Af regnskabsbøgerne for Christianssæde fremgår det, at der blev købt stort ind af netop Rochows bøger, hvor særligt hans bog *Børnevennen* var en populær udgivelse. I september 1792 blev der købt stort ind af bøger til grevskabets skoler, deriblandt 60 eksemplarer af *Børnevennen*, hvilken kun i antal blev overgået af de to bøger: Feddersens *Jesu Levnets Historie*, der blev indkøbt i 160 eksemplarer, og *Den Nye Læsebog* i kristendom, der i antal kom op på 200 stk.¹³ Alt i alt blev der indkøbt 501 bøger, syv kort over Danmark og syv tilsvarende over Møn, Lolland og Falster for en samlet pris af 125 rigsdaler 1 mark og 12 skilling hos boghandler Christian Gottlob Proft (1736-1793) i København. Bøgerne blev fordelt til grevskabets skoler, hvor de flittigt må være blevet læst. Så flittigt, at regnskaberne i årene efter igen og igen omtaler indkøb af nye lærebøger – i juli 1794 bl.a. fra "... *Marieboe Marked*...", hvor 24 lærebøger indkøbtes til skolerne i Skørtinge, Vejleby og Tirsted.¹⁴ Sidstnævnte skole fik to dage senere yderligere en forsyning bøger fra Rødby Marked, som godsinspektør Fasting fra grevskabet betalte.

Forældrene til børnene i grevskabets skoler skulle: "... *befries for at anskaffe til Børnene andre Bøger, end A.B.C., Katekismusen og Salmebøger, de øvrige Bøger anskaffes af Skolekassen, ligesom også Papir, Blæk, Regnetavler osv.*".¹⁵ Skolen skulle ikke kun være en positiv oplevelse for eleverne – der kunne forvente ros eller ligefrem pengegaver på mellem 4 mark og 1 rigsdaler ved god skrivning¹⁶ – den måtte heller ikke ligge forældrene til byrde. Udgifterne til materialer skulle derfor minimeres, ligesom børnene i de travle perioder i

landbruget skulle holdes hjemme, så de kunne hjælpe til på gården. Ved høsten i hele fire uger, mens eleverne måtte holdes: "... fra Skolen 14 Dage i Sædetiden om Foraaret og 8 Dage i Sædetiden om Efteraaret, hvilke Dage enhver Gaardmand kan vælge, efter som han til sin Avlingsdrift finder belejlighst".¹⁷ Dette til trods for, at C.D.F. Reventlow fastholdt et ideal om daglig skolegang og en betoning af vigtigheden i fremmøde:

"For nu at nytte denne Undervisningsmaade er det nødvendigt, at Børnene uafbrudt og flittigt søger Skolen. Men dertil er det ikke nok at Forældrene og Vedkommende ikke hindrer Skolegangen, men Børnene maa selv med Villighed og Glæde søge og ønske den, og det gør De, naar De ikke anser samme som en Tvang, men føler det angeneme og nyttige af det De lærer, ...".¹⁸

Idealerne var én ting, virkeligheden en anden. C.D.F. Reventlow havde i sit skolereglement erkendt, at hensynet til landbruget og bøndernes behov for arbejdskraft i spidsbelastningsperioder måtte tilgodeses. Skulle forældrene sende deres børn frivilligt i skole, måtte det ske på en måde, hvor de blev ramt mindst muligt. Skolen måtte ikke falde hverken unge eller gamle for brystet, og med den pragmatiske og kompromissøgende politik, som C.D.F. Reventlow lagde for dagen i skolesagen, forsøgte han at imødekomme de forskellige interessenter i skoledebatten – fra de mere konservative kræfter i Den store Skolekommission til de bønder og elever, der var omfattet af hans skoletiltag.

C.D.F. Reventlow lod sig male omkring 1805-06 af portrætmaleren Hans Hansen. Trods tildelingen af elefantordenen i 1803 var C.D.F. Reventlow på dette tidspunkt politisk trængt, særligt i skolespørgsmålet.

Museum Lolland-Falster

DET POLITISKE SPIL

Det tog tid og krævede velvillighed at få ført det omfattende lovgivningsarbejde med landboreformerne ud i livet. Særligt skulle arbejdet med skolerne vise sig at være problematisk, og undervejs mødte C.D.F. Reventlow modstand og modvilje i skolespørgsmålet fra såvel kollegaerne i kommissionen som blandt godsejere og fæstebønder rundt i landet.

Målet for C.D.F. Reventlow var dog ofte vigtigere end vejen dertil, og som også arbejdet med landboreformerne skulle vise, afsøgte C.D.F. Reventlow de farbare veje og gav gerne indrømmelser for at få fremdrift i reformarbejdet.¹⁹ Igennem 1790'erne førtes i Den store Skolekommission løbende debatter, bl.a. om kirkens rolle i skolen. Diskussionerne tydeliggjorde, at den konservative biskop Nicolai Edinger Balle (1744-1816) og de reformivrige Reventlow-brødre ofte var modpoler.

Mens lillebroren J.L. Reventlow stod stejlt på sine synspunkter – i skolekommissionen såvel som i sit arbejde på Brahetrolleborg – sporede igennem 1790'erne en opblødning fra C.D.F. Reventlows side. Tilnærmelsen til biskop Balle, der ligeledes igennem debatten blødte sine synspunkter op, var ikke kun udtryk for en nuancering af C.D.F. Reventlows standpunkter, men vidner også om at han i stigende grad kom i politisk mindretal i skolekommissionen.

*Mens C.D.F. Reventlow søgte at imødekomme sine politiske modstandere i skolesagen og med årene tilnærmede sig de mere konservative kræfter, så fastholdt hans lillebror Johan Ludvig Reventlow et idealistisk standpunkt i skolespørgsmålet.
Museum Lolland-Falster*

Ved indrømmelser kunne han stadig opnå den fremdrift i skolesagen som en fastholdelse af standpunkter ikke kunne give.

Etableringen af Vesterborg Seminarium i 1802 er måske det bedste eksempel derpå. Hvor lillebroren J.L. Reventlow havde argumenteret for en klar opdeling mellem skolen og kirken – således var hans eget seminarium underlagt en bestyrelse med overvægt af verdslige medlemmer²⁰ – så blev præstegårdsseminariet i Vesterborg et udpræget kirkeligt anliggende underlagt en direktion bestående af præsten i Vesterborg, senere biskop, Peter O. Boisen (1762-1831), C.D.F. Reventlow selv, stiftamtmanden, seminariets førstelærer: ”... *samt nogle Præster, valgte af de øvrige Direktører*”.²¹

Kirkens indflydelse og organisation var både stærk og veludbygget, og det kunne udnyttes til fremme af læreruddannelsen.

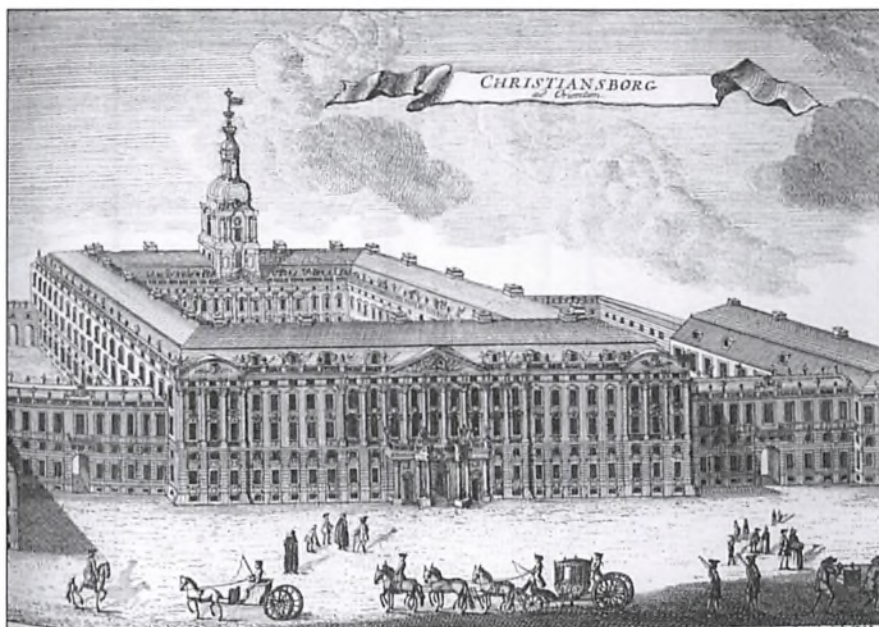
Den sidste skole C.D.F. Reventlow lod forny, var skolen i Langet, som i 1817 blev nyopført med lerklinede vægge og stråttækket tag. Bygningen fungerede frem til 1904 som skole for lokalområdet. I 1938-39 blev den flyttet til Frilandsmuseet i Maribo. Foto: Finn Brasen

KOMPROMIS OG MODSTAND

I slutningen af 1790'erne tabte C.D.F. Reventlow i stigende grad politisk terræn i statsrådet, samtidig med at han blev isoleret i sit regeringsarbejde. I 1797 gik hans politiske mentor og den reelle leder af statsrådet, Andreas Peter von Bernstorff (1735-1797), bort, og fire år efter døde broren og forkæmperen i skolesagen, J.L. Reventlow på Fyn. Samtidig svandt optimismen og det økonomisk grundlag ind i takt med, at krise og stagnation kom til at præge den politiske dagsorden. Skulle arbejdet med skolevæsenets forbedring sikres, måtte C.D.F. Reventlow nærme sig sine modstandere i skolekommissionen.

Samtidig havde han fra grevskabet Christianssæde indhentet erfaringer – bl.a. i forhold til vanskeligheder ved at finde egnede seminarieuddannede lærere – der formentlig også bidrog til, at modsætningerne mellem de konservative kræfter, der ønskede skolen koblet til kirken, og C.D.F. Reventlow, der langt hen ad vejen lå på linje med sin lillebror, mindske.

Hvorvidt præstegårdsseminariet i Vesterborg kan betegnes som et tilbageslag for C.D.F. Reventlow i kampen mod de mere konservative og kirkelige kræfter i skolepørgsmålet, lader sig således ikke umiddelbart afgøre. Tilnærmelsen til biskop Balle kan i lige så høj grad ses som udtryk for, at C.D.F. Reventlow var en politisk taktisk spiller, der kunne tage og give i spillet om magten, og en person, der ved egne erfaringer havde observeret, hvordan en hensigtsmæssig skoleordning kunne etableres.

Arbejdet i Den store Skolekommission foregik i København - bl.a. ved møder i centraladministrationen og på Christiansborg Slot. Statsråd foregik i beletagen ud mod slotspladsen.

I 1799 forelå Den store Skolekommissions betænkning. C.D.F. Reventlow havde klippet en hæl og hugget en tå undervejs i arbejdet, men han var endnu aktiv og dybt engageret i skolevæsenet. Han havde stadig ikke opgivet håbet om, at hans skolevæsen på Christianssæde kunne være et forbillede for den kommende danske skolelovgivning, der lod vente på sig.

I 1802 håbede han således på, at kronprins Frederik (1768-1808-1839) ville

gøre sin entré på Lolland under sin tilbagerejse fra Fyn, men slukøret måtte han i sin dagbog konstatere, at muligheden for at påvirke kronprinsen gennem eksemplets magt endnu engang var forpasset:

*”Mig fortryder det meget at han ikke seer mine Skove og mine Skoler som vilde have været ham meget nyttigt”.*²²

Følelsen af ærgrelse over at blive forbigået skinner tydeligt igennem – en følelse der i stigende grad gjorde sig gældende i hans regeringsarbejde. C.D.F. Reventlow følte, at kronprinsen lod sig vejlede af dårlige rådgivere, bl.a. hertugen Frederik Christian af Augustenborg (1765-1814), hvis fokus i skole-spørgsmålet lå på latinskolerne og universitetet.

Hertugen havde flere indvendinger mod Den store Skolekommissions udspil til en skolereform, og disse kom om noget til at sætte grå hår i hovedet på C.D.F. Reventlow. Det endelige lovgivningsarbejde trak i langdrag, bl.a. på grund af uenighed mellem C.D.F. Reventlow og hertugen, og i august 1802 betroede C.D.F. Reventlow sig endnu engang til dagbogen med sine frustrationer:

*”Jeg arbejdede i denne Tiid især paa et svar paa Hertugen af Augustenborgs Critik over Udkastet til en Lovordning for Almue Skolerne. Flere Fordomme og skin Domme, og mere Galde findes næppe paa et Sted samlede. Det er Skade at Forfængelighed og høj Philosophi saaledes har forskruet ham, og tilintetgiort det Gode han ellers ved hans ved Fliid erhvervede Kundskaber og med hans naturlige Viktighed kunde stifte. Gud give at jeg maa skrive uden Galde og uden Fordomme med Beskedenhed og Friemodighed, og at Sagen maae faae et god Udfald”.*²³

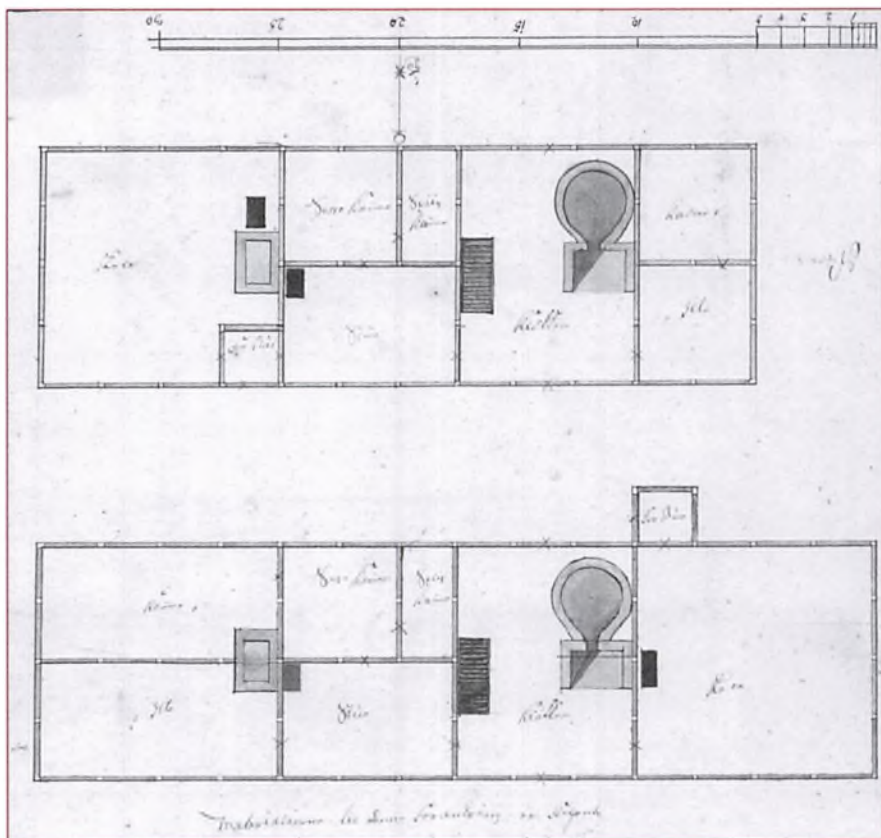
Skolesagen var som landboreformerne blevet en personlig sag for C.D.F. Reventlow. Kritikken af kommissionsarbejdet følte som en personlig kritik, og den manglende anerkendelse af hans indsigt og erfaringer fra skolearbejdet på Christianssæde gjorde ondt på den selvbevidste statsmand.

AFRUNDING

Da skolelovene i 1814 endelig kunne vedtages, havde C.D.F. Reventlow trukket sig fra regeringsarbejdet for at hellige sig arbejdet på grevskabet Christianssæde.

Ønsket om at gøre sine skoler til et mønstereksempel til national efterfølgelse var samtidig blevet lagt på hylden. Hans fokus lå nu alene på driften af og fremgangen i hans egne skoler, som med årene fik en mere og mere fremtrædende plads i hans bevidsthed.²⁴ At skolerne på Christianssæde vedblev at være en hjertesag for C.D.F. Reventlow vidner bl.a. hans kongelige tilladelse til fastholdelse af flere af skolereglementets særbestemmelser trods indførelsen

af de nationale skolelove i 1814 om. Helt frem til hans død i 1827 fungerede grevskabet Christianssædes skoler efter et selvstændigt regelsæt, i 1818 dog tilpasset skolelovene om end med en række særregler. Blev skolevæsenet på Christianssæde ikke normgivende for de danske skoler som oprindeligt tænkt, så formåede C.D.F. Reventlow alligevel at styrke fagligheden for et par generationer af grevskabets beboere og gennem seminariet i Vesterborg at præge lærerstanden på Lolland-Falster et langt stykke op i 1800-tallet.

Som skolereglementet for Christianssæde var tiltænkt en rolle som mønstereksempel for de nationale skolelove, så havde C.D.F. Reventlow også en tanke om, at skoleholderen skulle gå foran som et godt eksempel til efterfølgelse for eleverne i hans skole. Forslaget til en separat indgang for eleverne på tegningen til udvidelse af Landet skole i 1814 blev opgivet, da C.D.F. Reventlow ønskede, at eleverne i den fælles indgang skulle kunne se ind i skoleholderens hjem for derigennem at se et veldrevet hjem.

Museum Lolland-Falster

Arkivalier

Rigsarkivet, Reventlow, Christian Benedictus Johan Ludvig Conrad Ferdinand og hustru Sophie Pauline Reventlow, *Oversættelse af Chr. D. F. Reventlow og hustrus breve til forskellige m.m. 1772-1924*

Arkivet på Reventlow-Museet Pederstrup, B.X.2.1.6 *Regnskab over Skole-Cassens Indtægter og Udgifter 1793-1819*

Arkivet på Reventlow-Museet Pederstrup, B.X.1 *Statsministerens Reglement for Skolerne paa Grevskabet Christianssæde 1791 (approberet af Kongen)*

Arkivet på Reventlow-Museet Pederstrup, A.9.a.-b. *Statsministerens Dagbog 1801-04 (Dansk). – 1815-27 (Dansk). 1823-26 (Tysk)*

Landsarkivet for Fyn, QA-205 Grevskabet Christianssædes Gods, 1779-1906 *Skolevæsen*

Litteraturliste

Charlotte Appel og Morten Fink-Jensen; *Da læreren holdt skole, tiden før 1780*, bind I i Charlotte Appel og Ning de Coninck-Smith (red.); *Dansk Skolehistorie I, hverdag, vilkår og visioner gennem 500 år*, Århus 2013-2014

Louis Bobé; *Efterladte papirer fra den reventlowske familiekreds i tidsrummet 1770-1827*, bind I – X, Kjøbenhavn 1895-1933

Claus Bjørn; *Den gode sag, en biografi om Christian Ditlev Frederik Reventlow*, Gyldendal 1992

Carl J. Black (red.); *For skole og hjem, festskrift i anledning af Lolland-Falsters 50de Stifts-Skolemøde*, Nakskov 1924

Ingrid Markussen; *Christian Ditlev Reventlow og skolerne på Christianssæde*, i Lolland-Falsters Historiske Årbog 1988

Ingrid Markussen; *Til skaberens ære, statens tjeneste og vor egen nytte, pietistiske og kameralistiske idéer bag fremvæksten af en offentlig skole i landdistrikterne i 1700-tallet*, Odense Universitetsforlag 1995

Svendborg Amts historiske samfund, *Den Reventlowske Skole i 150 aar, skoleliv ved Brahetrolleborg, fra Klostermunk til spejderpige*, Nyborg 1933

Allan Tønnesen; *Gedesby Rytterskole*, p. 21-37 i Poul Martin Hansen (red.); *Lolland-Falsters historiske Samfund Årbog 1993 - 81. årgang*, Maribo 1993

¹ Se mere i I. Markussen, 1988

² Brev fra C.D.F. Reventlow til Louise von Stolberg 21. juli 1792

³ Trods betalt i 1792 er regningerne først indført året efter i *Regnskab over Skole-Cassens Indtægter og Udgifter fra 23. juni til 31. december 1793*. B.X.2.1.6

⁴ C. Bjørn, 1992, p. 194

⁵ L. Bobé, bind II, 1896, p. 221, omtalt i. Markussen, 1995

⁶ B.X.1

⁷ Dansk Skolehistorie, bind 1, p. 170

⁸ Allan Tønnesen, 1993, p. 21

⁹ QA-205 Grevskabet Christianssædes Gods, 1779-1906 Skolevæsen, Landsarkivet for Fyn

¹⁰ Citatet gengivet i Dansk Skolehistorie, bind 1, p. 195

¹¹ B.X.1

¹² Ibid.

¹³ B.X.2.1.6

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ I regnskabet for skolekassen fremgår det, at godsinspektør Møller 5. maj 1794 kvitterede for refusionen af 9 rigsdaler, som han havde udbetalt til 10 elever i Vesterborg, Mageltving og Lindet Skole: "... som hans Excellence hr. Greve Haver tilstaaet Premie for Skrivning 1793". B.X.2.1.6

¹⁷ B.X.1

¹⁸ Ibid.

¹⁹ I forsøget på at motivere godsejerne til udskiftning af deres bøndergods, udarbejdede C.D.F. Reventlow i 1792 et oplæg til en forordning, der gav godsejerne mulighed for lempelser i krav om bortfæstning på livstid af fæstegodset, inddragelse af fæsteledige gårde til nye avlsgårde og forøgelse af landgilde. Vilkår, der gik ud over fæstebønderne, men som ville sikre fremdrift i landboreformerne, se mere i C. Bjørn p. 182

²⁰ Bestyrelsen bestod af stiftamtmanden, biskoppen, kammerherre Rosenørn, provst P. Clod og Johan Ludvig Reventlow selv, se mere i Den Reventlowske Skole, 1933

²¹ For skole og hjem p. 84

²² C.D.F. Reventlows dagbog 17. september 1802

²³ C.D.F. Reventlows dagbog 20. august 1802

²⁴ C. Bjørn p. 216

Erindringer fra den gamle skole i Bregninge.

Af Michael Corfitzen

Michael Corfitzen var lærer i Bregninge fra 1881 til 1915. De første mange år i den gamle skole og de sidste år fra 1907 i den nye røde skole.

I artiklen beskrives flere lokale lærere, da Corfitzens morfar var lærer i Lundeskole, hans svigerfar i Gunslev og han overtog selv embedet efter sin onkel, hvor han var opfødt.

Vi bragte i Årsskrift 2009 hans datter, Johanne, erindringer fra hendes barndom i Bregninge skole.

Omkring år 1780 blev der af stifteren af Det Classenske Fideicommiss generalmajor Peter Hersleb Classen bygget 3 nye skoler på Østfalster: Lundeskole, Bregninge og Karleby Skoler. Alle 3 var let kendelige ved de store ovaler og de hvidstribede piller. Ingen af dem benyttes nu mere. Lundeskole blev nedlagt 1884, Bregninge skole blev solgt 1907 og en ny opført. Karleby Skole lå ude på marken og blev senere flyttet til byen. De første lærere i disse skoler: Christensen i Lundeskole, Hansen i Bregninge og Thellemann i Karleby havde alle 3 studeret engang, men havde opgivet studeringerne af mangel på evne, lyst og pengemidler.

Den første af disse, Christensen, var min morfar. Han døde 1852 i Lundeskole som en gammel mand på 72 år. Han fik af alle det bedste vidnesbyrd som en mild, venlig og agtet mand. Han levede samtidig med sognepræsten professor Schmidt i Moseby. De to førte skriftlige forhandlinger med hinanden om teologiske emner.

I hjemmet i Lundeskolen fødtes 4 børn: Sønnen Michael, der døde som lille barn, hvem jeg formodentlig er opkaldt efter og døtrene Nicoline, Margrethe og Christiane (født 30. marts 1818).

Den første blev gift med lærer Rasmus Hansen i Bregninge, og gik altid under navnet "Tante Line", den anden, tante Grethe, blev gift med købmand Johannes Munk i Stubbekøbing, den tredje, tante Jane, var min moder.

Morfar var enkemand i en lang årrække. En dag, da han alene var gået op på højen i haven, blev han ramt af et apoplektisk tilfælde. Da der blev ledt efter ham, fandtes han hjælpeløs og berøvet talens brug. Han blev båret ind og lå så 8 dage, inden han døde. Store ark papir, hvorpå han med rystende hånd havde prøvet på at meddele sig til sine kære børn, opbevarede længe som et minde om ham.

Barndomsår i Lundeskolen

I dette hjem blev jeg født 8. marts 1845. Mine forældres nye hjem i Stubbekøbing var muligvis ikke færdigt. Måske har det også være en medvirkende grund, at "Madamen" havde sin bopæl nabo med skolen. Et lille minde har jeg fra disse mine første barneår: Bedstefar skulle til Stubbekøbing og jeg fik lov til at følge med.

Peter Westen fra Taastrup kørte for os. På den tid var alle bivejene på Falster lukkede med markled, disse alle drenges plageånder. Jeg mindes, at der mellem Bregninge og Horbelev var 8 sådanne led, hvorfor vi drenge foretrak at løbe ved siden af vognen hele vejen.

Lundeskole hvor Michael Corfitzens morfar, Christen Christensen, var lærer fra 1811 til sin død 1852.

Da bedstefar var for gammel og jeg for lille til at besørge den bestilling, måtte P. Westen selv stå af vogn. Men i hans fraværelse opkom der en trætte mellem passagererne om, hvem der skulle føre regeringens tøjler, hvoraf følgen blev, at hesten gik med vognen i en nærliggende eng, hvor dens venner græssede. Vi blev begge hældte ud i den bløde eng; vi slap dog begge helskindet fra uheldet og fortsatte så rejsen.

Bedstefar holdt for resten ridehest, den blev ikke benyttet til jordbrug. Dette var visnok heller ikke lønnende.

Skolelodden den dag i dag er af yderst tarvelig godhed, halvt mose og halvt bakker af gult øde sand. Så fandtes der også blandt besætningen en vædder som min værste fjende. Den puffede mig om i gården gentagne gange, indtil jeg til sidst nåede inden for køkkendøren.

Da købmandshjemmet i Stubbekøbing forøgedes med to små piger: Franziska, opkaldt efter farmor i Nysted, Franziska Corfitzen, født v.Prangen, og Hanne, og da det lod til, at faders økonomiske forhold blev trange, blev jeg som den ældste af os tre sendt ud til onkel Hansen og tante Line i Bregninge skole.

Jeg havde dog først prøvet skolelivet i købstaden et års tid, først hos Madam Mossin og datter Augusta, der havde oprettet en lille privatskole. De gav mig de første begyndelsesgrunde og lærte mig blandt andet salmen: Nr. 27, Evige Fader, som kærlig regerer himmel og jord osv. Uagtet denne salme ikke egner sig for et 6 års barn, lærte de mig den så grundigt, at jeg endnu 70 år efter kan huske hvert af de 5 lange vers.

Så kom jeg i kommuneskolen; det var et sted, hvor riset og tampen var det mest brugelige opdragelsesmiddel. En gammel lærer, Meding, sædvanlig kaldet Mette, var daglig udsat for de uvorne gadedrenge drillerier og spot.

Da ægteskabet i Bregninge skole var barnløst, blev det så besluttet, at jeg skulle derud. Lærer Rasmus Hansen var født i 1809 som eneste søn af lærer Johan Adam Hansen, født 1759 og hustru Anna Cathrine, født Lehn. År 1831 døde ”gamle Hansen” og ”unge Hansen” afløste ham, kun 22 år gammel.

Sidstnævnte døde 1881, hvilket år jeg blev hans eftermand. Jeg fortsatte

til 1915. Der har altså i den lange årrække fra 1788 til 1915, i alt 127 år, kun været 3 lærere, vist nok en stor sjældenhed.

Da jeg kun var et barn på 9 år, blev jeg næppe spurgt om, hvor jeg helst ville være, enten forblive i mit barndomshjem hos far og mor eller tage ud til "Onkel Hansen"; men jeg husker, at det var med et tungt sind og tårefyldte øjne, når jeg havde været på besøg i hjemmet og atter skulle forlade det. Mor trøstede mig på sin kærlige måde og henlede min tanke på andre af mine jævnaldrende, der også måtte ud i verden. Jeg har senere tænkt på, at far og mor måske led lige så meget som mig ved afskeden. Hvor lykkelige er dog de børn, der har et godt hjem og kan få lov til at opvokse i det, i hvert fald de første barneår.

Onkel Hansen (han blev aldrig kaldt onkel Rasmus) var en dygtig lærer, men gammeldags og streng. Han tålte ikke spøg i undervisningstimerne. Som eneste barn var han måske en del forkælet, og tante Line, godmodig og mild, var ofte kun et ekko af ham. Han var en ret formuende mand, en sjældenhed inden for sin stand, og han var på flere områder, f.eks. botanik, en kundskabsrig mand.

Flere af Stubbekøbings større købmænd (Wulff, Koch) bragte derfor deres sønner i kostskole hos onkel. Så havde han privattimer på Skovridergården Herslebslund og flere gange om ugen så man ham, læsende i en bog, vandrende hen ad vejen som en flittig manuduktør. Han var høj, tør og mager, men når det gode lune kom over ham, kunne han undertiden være både vittig og munter. Det hørte desværre til sjældenhederne. Folk var undertiden lidt bange for hans ofte sarkastiske bemærkninger. Den smukke have, anlagt af hans far, færdedes han ofte i. Han værnede om den med pietet, og den store hasselallé var hans stolthed. Praktisk arbejde i have og mark lå ikke for ham og det var en ynke at se så kejtet, han tog på en rive eller skovl. Det var derfor en betydningsfuld dag for os alle, da han en dag afkøbte gamle distriktslæge Klejn i Stubbekøbing

hans køretøj. Vognen var rigtig nok nærmest antik, og hesten, en gammel artellerihest, var tunghør af kanontordenen fra krigsårene. Folk påstod rigtig nok, at den var simulant, men den gamle brune hoppe var nu ellers god nok og forskaffede os megen glæde ved små køreture i omegnen.

Arbejdsmanden Peter Krag var derimod en stadig kilde til ærgrelse. Hans arbejde gik altid i et langsomt tempo, og det gik helt i stå, når han hang i lolemmen på sine arme, mens vi børn legede ude på gårdspladsen og gymnastikpladsen.

Onkel var umusikalsk; han havde ikke en tone i sin strube og led derfor ofte i skoletiden af denne mangel. For at bøde lidt derpå, havde han anskaffet sig et mærkeligt instrument, som jeg ikke ved navnet på. Det bestod i en streng spændt over et bræt, og ved at trykke med venstre pegefinger og klimpre på strengen med den højre do, frembragte han forskellige toner, men det var just ikke nogen ørenlyst at overvære den musik.

Ved visitater så autoriteterne med blink i øjet og smil om munden på hinanden. Jeg havde ved den lejlighed ondt af onkel. Ved festlige lejligheder hos bønderne blev der før og efter måltidet sunget en salme. Det kneb ofte for onkel, når der skulle intoneres til ”Vort måltid vi beslutte nu” eller ”Vor disk og dug er alt bered”. Da jeg blev lidt ældre, fik jeg den ære at blive hans afløser.

Ikke så sjældent kom han ved sin strenghed i konflikt med børnenes forældre. En aften mødte to af skoledistriktets storbønder, P. Svej fra Bregninge og H.P. Tydsk fra Skjoldrup og klagede over, at deres kære drenge måtte tage deres skindpelse af, da dommen over dem skulle eksekveres i form af nogle klø på deres fede rygstykker. Onkel hørte på deres klage med isnende kulde, og da de havde stået en stund ved døren, luskede de begge af. Hvor steg onkel ikke i min agtelse ved denne lejlighed; jeg kunne have lyst til at gå hen og trykke hans hånd, men jeg gjorde det ikke.

De første år af mit liv var jo i Enevældens dage; ingen rigsdag, ingen lovgivning, kun ”kongelige anordninger”. Folk befattede sig ikke med

politik. Onkels hus var heller ingen undtagelse. Han interesserede sig hverken for politiske eller sociale forhold, så vidt jeg husker. Men derimod var han tilligemed 11 andre mænd med til at oprette en Sparekasse, hvor bestyrelsesmedlemmerne skiftevis holdt kontor en gang om måneden i deres respektive hjem. Den blev senere kaldt Aastrup Sparekasse. Den eksisterer endnu og har nu bestået i 65 år. (*Sparekassen i 1965 overtaget af Andelsbanken. red*)

Nede ved Østerskoven lå et gammelt skovfogedhus. I det boede en gammel afskediget skovfoged, der hed Tuch, en fattig embedsmand med mange børn. Hans kone var langt ude i slægt med onkel.

En vinterdag med frost og store snedriver blev jeg sendt til Skovlunde i kane for at hente det yngste barn, Anna, en lille pige på 5 år. Sejrsstolt vendte jeg hjem med Anna og hun og jeg blev så en årrække søskende. Hun plejede de to gamle til deres død, der indtraf for tante 1877 og for onkel, som før nævnt 1881.

Den 26. september 1921, altså for et halvt årstid siden, stod jeg ved hendes kiste på Bogø Kirkegård. Jeg stod der i grunden med selvbebrejdelse. Jeg vidste, at hun var blevet blind og boede i Nysted, ikke langt herfra altså, ensom og hjælpeløs. Men jeg opsatte år efter år at se til hende, indtil det blev for silde. Ak, vi har jo altid så mange undskyldninger.

Et af lyspunkterne under mit ophold i Bregninge var, når jeg kom hjem til far og mor. Så blev jeg fikset op, gik i danseskole og fik påklæbet et finere væsen. Men jeg havde allerede derude i bondelandet tilegnet mig vel meget af landlivets væremåde og sprog. Det skurrede stærkt i mors og mine søstres øren. De anvendte al deres opdragelseskunst, for at jeg skulle blive en pæn og beleven dreng. Senere fik jeg undervisning af Ellen Lindholm i klaverspil. Hun var datter af lærer Lindholm i Moseby. Men jeg må have været en tungnem elev, for hun satte ofte et surt ansigt op, når hun så mig møde ved klaveret.

Så kom lømmelalderen, hvor der skulle ryges tobak. En dag, da onkel var borte, mødte jeg med en lille snade i munden; men så snart tante så mig, rev hun pibetøjet ud af hånden på mig og smed den i spyttebakken. En så hurtig retsforfølgelse havde jeg ikke tænkt mig.

Den 2. oktober 1859 blev jeg konfirmeret i Falkerslev Kirke. Efter konfirmationen kørte vi til Stubbekøbing, og far og mor gjorde så konfirmationsgilde for deres ældste barn.

Det var før den tid besluttet, at jeg skulle gå lærervejen, og at onkel skulle forberede mig til optagelse på Jonstrup Seminarium. Der havde onkel en gammel ven, seminarielærer H. Mortensen, der var født i Hesnæs. Om jeg havde lyst eller anlæg, blev der næppe spurgt; det var bedst ikke at gøre nogen indsigelse. Den bedste vej var at følge den slagne landevej: Embedsvejen, den førte forhåbentligt hurtigst til mål: En havn i en skole, hvor man vel nok fandt det daglige brød, men heller ikke mere, knap nok det.

Da mor og jeg senere fik børn, følte vi ofte, hvor vanskeligt det var at finde en plads, som de egnede sig til, og som de havde lyst til. Jeg skal heller ikke bebrejde mine velgørere noget, det var jo for mit eget vel, de arbejdede; at de også tænkte på, så snart som muligt at få mig fra hånden, er såre undskyldeligt; der var jo 5 børn foruden mig at tænke på. Men det var en ubetinget fejl, der blev begået, da de puttede mig, der dengang kun var 16 år gammel, ind på et Statsseminarium. Jeg manglede den modenhed, der skal til for at få det rette udbytte af dette 3-årige kursus.

Jeg havde ikke modtaget nogen impuls til at se mig om. Ukendt som jeg var med livet uden for min snævre horisont, blev jeg pludselig revet bort fra den hjemlige jordbund og uden rod omplantet i en fremmed egn, manglende læ og støtte ud over de kærlige afskedsord, som mine kære gav mig med på rejsen.

En forårsdag 1861 rullede en lukket vogn med 4 passagerer: Lærer Hemmingsen fra Hillested på Lolland med sin søn Emanuel, den senere bekendte forfatter, købmand Kochs søn Jens Brandt fra Stubbekøbing og så undertegnede ud fra København. Målet var Jonstrup Seminarium! Vi fik ved ankomsten dertil meddelelse om, at vi var 60 ansøgere, men at der kun var plads til 30. Der var nok at vælge imellem, og nu gjaldt det om, hvilken halvdel vi kom i.

Vi 3 førnævnte bestod alle, men Jens Brandt var lige på vippen; han blev nr. 30, jeg var nr. 12. Så rejste vi hjem og mødte igen i slutningen af juli.

De to af os fuldførte vor læsetid, men J.B. Koch måtte efter nogle måneders forløb forlade seminariet. En kagekone havde sat sin kagedåse ind i vores spisestue, og det viste sig, at kagerne forsvandt uden tilsvarende valuta i konens kassebeholdning. Mistanken faldt på Koch, og han tilstod sin fejl ved forstanderens forhør. Uden barmhjertighed fik han straks anmodning om at forlade seminariet øjeblikkelig. Den ulykkelige dreng turde ikke komme hjem og efter et lille ophold hos læreren i Ballerup, blev han sendt til Amerika og hans spor udslettedes for os. Hvor hurtigt kan dog ikke en drengs fejltrin få skæbnesvangre følger, når han ikke finder støtte hos dem, han er betroet til.

Gamle forstander Jensen var en lovens og en ordenens mand, der tilhørte den gamle skole. Han var en højt agtet mand trods sin stive soldatermæssige optræden. Den frisindede grundtvigske ånd havde en udpræget modstander i ham. Hans religionsundervisning med tørre forklaringer over Balles lærebog var mere belærende end tankevækkende og opdragende. Hans religion var fornuftskristendom (rationalisme). Der var derfor kun en lille forskel på metoderne i Bregninge Skole og på Jonstrup Seminarium. Det gjaldt om at tilegne sig så stort et fond af kundskaber som muligt uden noget dybere udbytte eller åndelig glæde af det lærte. Det var som en påklistret fernis, en bogstavlærdom uden sjæl, en ørkenvandring uden liv. Særlig henimod eksamenstiden var terperiet i fuldt flor.

Men gennemgående havde seminariet sikret sig flittige, dygtige og begavede lærere, hvis navn for fleres vedkommende var kendt trindt om i landet. Og når jeg efter mit skøn fik for lille et udbytte af mit 3-årige seminarieophold, så var skylden tildels min egen, min mangel på modenhed og min for korte forberedelsestid.

Nå! Resultatet blev jo ellers godt nok. Med stolthed og glæde kunne jeg præsentere min dimissionsattest for mine forældre og plejeforældre med en første karakter, og jeg var glad for at kaste dette lysglimt ind i faders og moders trykkende kår.

Så stod altså nu embedsvejen mig åben. Jeg var altså ”seminarist”, et

fremmed ord med en dårlig klang i de ”dannedes” øren. En vordende Per Degn, om hvem de unge piger sang: ”Hun må være forlejen, der nøjes med en degn”. Jeg kunne kun opnå et af samfundets laveste trin på rangstigen.

Min glæde var derfor ikke ublandet, så meget desto mere, som onkel havde skaffet mig et lån på 150 Rdl. hos en gårdmand i Bregninge. Det skulle afbetales på 3 år med 50 kr. årlig. Jeg fik gjort det, men ikke uden stor selvformægtelse fra min side. Det gik ud over min klædedragt. Jeg husker ved flere lejligheder, hvor det generede mig, at den ikke stod på højde med min omgangskreds, og jeg var ikke højsindet nok til at sætte mig ud over det.

Og gæld har vi lært at kæmpe med i mangfoldige år. Vi slap den i grunden først nogle få år før vi forlod Bregninge. Så kom den igen, da vi købte jord og byggede hus i Horbelev. Der måtte skaffes udveje, når embedsindtægten ikke formåede at skaffe balance og status quo skulle opretholdes.

Og jeg fandt så andre kilder at øse af. Som journalist til forskellige dagblade, revisor i Sparekassen, formand for sygekasse, do for et kreaturforsikringsselskab, do for Brugsforening, akvisitør for Nordisk Livsforsikring, Legat fra Det Classenske Fideicommiss m.m. Ak ja! Det kunne let være blevet for meget af det gode. Så holdt jeg aftenskole for den konfirmerede ungdom omtrent hver eneste vinter i de mange år. Det kan jo heller ikke nægtes, at alt dette ekstraarbejde ikke virkede til gunst for mit egentlige kald. Men jeg havde et uopslideligt helbred, og når jeg om morgenen gik ind i min skole, var det altid med friske kræfter og et glad sind. Under skoletiden var min dør altid lukket for forretningsfolk, så jeg håber, at min skole ikke led under min mangeartede virksomhed.

Det var i krigsåret 1864 at jeg fik eksamen. Krigen begyndte allerede i februar, og der kom en mørk og uhyggelig stemning over os alle ved meddelelsen om Dannevirkes rømning den 5. februar 1864. Seminariet var temmelig uberørt af krigen, når undtages, at den ældste af os blev indkaldt; han fik så lov til at underkaste sig en eksamen forud for os andre.

En af vore lærere, Herr Beyerholm, bekendt for sine dristige udbrud og sine mange originale historier, var sønderjyde og en udpræget tyskerhader, udtalte sin harme over tyskernes overfald på Danmark med følgende ejendommelige ord: "Vi burde samle os i store skarer og drage ned til Tyskland og brænde mændene, skænde kvinderne og bortføre kvæget." Ordene blev selvfølgelig modtagne med mere humor end alvor, ligesom så mange andre af hans absurde udbrud.

Jeg var altså nu blevet mester. Det gjaldt nu om at få en virkekreds og vise, hvad jeg duede til i den. Jeg kunne vælge at søge, hvor jeg ville: I købstaden eller på landet, på øerne eller i Jylland, men da det gjaldt om hurtigst muligt at få plads, var der nok ikke råd til at være alt for kræsen. Jeg fandt da en sådan som hjælpelærer hos gamle lærer Erichsen i Torkildstrup. Her havde jo digteren B.S. Ingemann med det milde fredselskende sind henlevet sin lykkelige barndomstid. Han døde i Sorø 1862, 2 år før min ankomst til Torkildstrup. Senere sattes ham et smukt mindesmærke i præstegårdshaven.

Mit ophold her blev dog kun af kort varighed. Den gamle lærer var mærket af døden, og jeg indså, at her kunne jeg ikke blive ret længe. Da jeg så en dag fik opfordring fra en af mine klassekammerater om at overtage hans plads som huslærer på en forpagtergård på Samsø, slog jeg til.

Jeg havde ellers i Torkildstrup fået et lille vink om at blive ved Falsters kødgryder af en bonde i sognet, der havde 3 giftefærdige døtre. Da jeg en dag besøgte ham, viste han mig op i storstuen, hvor der stod 3 store kister fulde af uldent og linned. Jeg var dog for naiv til at interessere mig for kisterne og forstod heller ikke i øjeblikket, hvad mandens mening var. En senere lærer bed dog på krogen og blev gift med den ene af de 3 gratier og er det endnu.

Mit ophold i Torkildstrup varede kun et par måneder og jeg fik derfor ikke lejlighed til for sognets fædre og mødre at gøre dem bekendt med mine pædagogiske talenter.

Så kom jeg til Samsø, hvor jeg forblev i 3 år fra 1864-1867 hos forpagter Müller på Sannholm. På Samsø var i modsætning til Torkildstrup omgangskredsen forpagtergården, præstegården og øens embedsmands-

huse. Sjældent fandt jeg ind til skolehusene; deres indehavere stod nogle trin længere nede på stigen.

Det var under mit ophold på Sannholm, at jeres fader og moder blev forlovede. Jeg måtte derfor se at få fat i en selvstændig stilling. Søgte i Randers, men fik den ikke.

Kun én gang om året – i sommerferien – tilbragte jeg på Falster. Da jeg i 1865 forlod hjemmet, betroede moder mig med tungt hjerte og med gråd i stemmen, at det vist var sidste gang, jeg fik fader at se. Afskeden fra hjemmet var derfor tung. I september gik hendes anelse i opfyldelse; en tiltagende brystsygdom, galoperende svindsot gjorde, at livet hurtigt slukkedes. Han blev kun 49 år gammel, og mor sad nu som en fattig enke med sine 6 børn. Han begravedes på Stubbekøbing Kirkegård i september 1865. Han var en stille, sagtmodig natur med mangelfulde skolekundskaber og måske også for lidt handlekraft, men vi børn elskede ham. Han tog sig altid så beskyttende af os, når mors heftige natur brød løs over vore syndige hoveder, når vi havde forset os. Vi bevarer alle med pietet mindet om vor gode far. Han var født i Nysted 1817 af forældrene told-og konsumptionsbetjent Hans Corfitzen og hustru Elisabeth, født v. Prangen.

Blandt de unge piger, der var jævnaldrende med mine ældste søstre, og som vedblev at komme i mit hjem, også efter fars død, var der en, der særlig havde gjort et stærkt indtryk på mit unge ubefæstede sind. Det varede ikke længe, inden den lille bevingede skælm, hvem hverken guder eller mennesker kan modstå, havde ramt mit unge ubefæstede hjerte med sin pil. Det var Hansine Wilhelmine Marie Pingel, datter af skolelærer Pingel i Skovby i nærheden af Stubbekøbing. Båndet, der i så mange år har bundet jeres far og mor sammen, brister først, når døden skiller os ad.

Det første embede, jeg fik, var i Rebild i Jylland til 257 Rdl. årligt, som jeg beklædte i 3 år. Det næste var i nabobyen Fræer, hvor jeg også var kirkesanger. Her blev jeg til 1881.

I 1881 døde gamle onkel Hansen i Bregninge. På ny forsøgte jeg foretræde for fru Fortuna, og denne gang var hun mig gunstig. Her mødte jeg for resten også forhindringer; men de er jo til, for at man skal overvinde dem.

Anna Tuch var blevet forlovet med hjælpelæreren hos onkel. Han blev min medbejler, og han var temmelig farlig, da både onkel, sognepræsten og dennes broder, provst Koch i Riserup var stemt for ham. Præsten lod sig forstå med, at blot sognerådet ville sætte ham på listen, skulle han nok blive kaldet. Denne uforsigtige udtalelse havde til følge, at han slet ikke blev indstillet.

Så blev det altså til alvor, og vi brød op fra Jylland, fra vort kære hjem, fra alle vore jyske venner, fra alle de, hvem vi var bleven knyttede til med stærke bånd.

Vi rejste: Mand, kone og 4 børn, Carl, Christine, Anna og Valdemar. Dagen før holdt vi aktion over kreaturer og løsøre. Beløbet var op imod 1000 kr. Det var aftalen, at dette skulle sendes mig inden en vis frist, men der gik lang tid, og mine henvendelser blev ubesvarede. Så brast min tålmodighed, og jeg skrev efter min kære fætter Harald Munks anvisning, at hvis jeg ikke inden en vis frist havde beløbet, så jeg mig nødsaget til at henvende mig til Aalborg Stiftsamtkontor. Det hjalp. Beløbet kom med fradrag af nogle uerholdelige fordringer. Men ikke længe efter blev min inkassator: Herredsfoged, Appellationsraad, R. af Dbg. V. Wöldicke i Bælum arresteret på grund af kassesvig. Den bureaukratiske myndige herre endte sine dage i Horsens Tugthus. Sic transit gloria. Al herlighed forgår.

Så havde vi altså nået vore ønskers mål. I den gamle skole, hvor jeg som barn havde siddet på skolebænken, trådte jeg nu ind som en 36-årig mand – efter 20 års fraværelse! Det var børn af mine jævnaldrende, jeg fandt, og mange af dem kunne jeg kende på deres ansigtstræk, men det viste sig også snart, at de falsterske bønderbørn stod under de jyske i modtagelighed og interesse for undervisningen.

Nu gjaldt det altså om at lægge undervisningen sådan, at den passede ind i den nye tilhørerskares tankesæt og opfattelsesevne og så tage fat med friske kræfter, benyttende de forskellige måder at dyrke den nye jordbund på, snart som pløjemand og snart som såmand. Og det blev en lang arbejdsdag lige fra 1881 til 1915, i alt 34 år.

Både mor og jeg befandt os vel i det gamle hjem, men der blev intet tilbage af noget som helst, der kunne minde om mit barndomssted. Det havde Anna sørget for at tilegne sig.

Jo, der blev 3 ting: Onkels mangeårige trofaste pige, Sofie. Hun tilbød at blive hos os en tid. Endvidere den gamle brune kørehoppe. Den måtte hun ikke sælge, så den fik jeg lov at beholde mod ”vederlag” selvfølgelig. Den 3. ting var et gammelt chatol, som jeg købte på auktionen for 6 kr. og 10 øre. Efter at Anna fik at vide, at jeg havde købt det, sagde hun meget højmodigt: ”Har du købt det? Jeg ville ellers have sagt til dig, at det måtte du ej købe, for det er så ældgammelt og råddent, så det ingen ting er værd!”. Det var dog heldigt for hende, at hun fik solgt det, inden advarslen kom! Det gamle chatol fik jeg istandsat, og det gør endnu nytte i vor stue.

Lærer Corfitzen i haven ved Bregninge skole

Efterhånden som børneflokkene forøgedes, blev vor private lejlighed os for indskrænket. Min formand havde slet ingen børn, og hans formand kun et. I stedet for lod der nu 7 pludrende barnestemmer i stue og på loftskamre, vi skulle jo have plads alle sammen, og stuerne var små. Sognerådet bevilgede så velvilligt en tilbygning til den venstre side. Mange år før den tid havde Det Classenske Fideicommis bygget en

slags fortsættelsesskole med værelse til en lærer; det var til den østre side. Den gamle skole var nu blevet en anselig bygning. Fieicommisset fik dog ingen glæde af dette projekt. Fortsættelsesskolen sygnede snart hen af mangel på tilslutning fra landboernes side. I 1890 døde svigerfader Pingel i Skovby Skole, og ”bedstemoder” hende som vi alle husker, flyttede så til Bregninge Skole og blev i vort hjem til sin død 1918. Vi mindes hendes barnlige hjerte og milde fredssommelige sind. Hun var en kærlig sjæl, der ikke kendte til at såre nogen, men hvis hu stod til at trøste og glæde dem, hun mødte på sin vej. Hun hviler nu på Horbelev Kirkegård i det gravsted, der også snart skal gemme vort støv. Vores 3 yngste børn blev så født i 1883, 1888 og 1890. Den store forøgelse af familien stillede store krav til finanskassen. Ved mors store sparsommelighed og økonomi bibeholdt vi dog stadig status quo hvert år, og da vi rejste fra Bregninge, kunne vi med stolthed notere ca. 4000 kr. i Åstrup Sparekasse.

År efter år gik. De lignede alle hinanden, de samme begivenheder gentog sig år efter år. Aftenskolens afslutning først i marts var for alle eleverne en fest, som overleveredes fra år til år. De mødte hver med sin dame og fik sig en svingom i skolestuen; noget der senere hen næppe var lovmedholdeligt. Mor skænkede kaffe og chokolade i lange baner, og ølankeret og vandspanden stod til fælles afbenyttelse – og far stak de mange to-kroner i lommen.

Så kom den 8. marts: Børnene mødte med deres små gaver og fik som ækvivalent et par timers frihed i undervisningstiden. Chokoladen og bolleterne serveredes i 2 dage ved skolebordene.

Så snart skoven mødte med sit første grønne blad, foretoges en eftermiddag en lille udflugt ned i Egevænget; den udstraktes undertiden helt ned til stranden. Et kræmmerhus bolsjer uddeltes og Egevængekonen fik god afsætning på sit brøndvand.

Inden sommerferien oprandt dog den største fest, når vi i et optog på ca. 30 vogne drog til skovs med hornmusik i spidsen. De første år gjaldt det Pomlenakke, Tromnæs, Virket sø og lignende. Senere, da jernbanen blev åbnet, udstraktes rejserne til Stubbekøbing, Bogø, Nysted, Maribo, Vordingborg, ja til selveste Hovedstaden. Jeg var dog altid bedst tilpas,

når jeg om aftenen havde fået alle børnene helskinede hjem uden nogen uheld.

Bregninge skole på udflugt til København. Bemærk de hvide sløjfer alle børn har på deres tøj. Måske med skolens navn eller lignende?

I august begyndte sommerferien; den blev af vore egne børn ofte imødeset med lidt blandede følelser. Jeg var blevet agrar og kornet skulle høstes. Men ikke nok med det, da jeg havde fået anskaffet mig en tærskemaskine, skulle tærskningen også være fra hånden, inden skolen begyndte. Det sidste arbejde i forbindelse med rensningen gjorde, at vi ved fyraften var overgroede med snavs på tøjet, på kroppen, ja selv i mund og hals. Mor tav resigneret, men glad var hun ikke ved tanken om det store rensesarbejde.

Et lyspunkt for børnene var, når de af onkler eller tanter blev bedt ud til nogle dages ophold i købstaden.

Om efteråret fandt nedplukning af havens frugter sted. De fleste af æbletræerne var høje og gamle. Der hørte både smidighed og mod til at balancere ud på de lange ofte noget skrøbelige grene; men det var et arbejde, de havde lyst til. De fleste mennesker vil jo gerne højt til vejrs.

Hen imod november begyndte forarbejderne til aftenskolen på ny. I stilhed drøftede mor og jeg mulighederne for fortsættelse af den. Det var jo et spørgsmål, der ikke alene appellerede til vor økonomiske status (når stats- og amtstilskudene blev lagt til elevernes bidrag, var det ofte over 200 kr. årlig); men det var også en æressag for mig i så lang en årrække at kunne fortsætte, mens så mange af mine kollegaer for længe siden havde måttet give op. Men hver gang konstateredes, at der endnu var både lyst og trang hos de unge.

Det gav mig for resten mod til efter en privat henvendelse til vor daværende rigsdagsmand N.J. Larsen at indgive ansøgning til Kulturministeriet om statsunderstøttelse til en rejse i indlandet for at gøre mig nøjere bekendt med aftenskolesagen.

Jeg fik i 1901 en bevilling på 150 kr., og den var jeg både stolt og glad ved.

Først opholdt jeg mig i 10 dage på Ollerup Højskole og gjorde senere en interessant rejse til Sønderjylland. Opholdet dernede gjorde et uforglemmeligt indtryk på mig. Ofte har mine tanker dvælet ved, hvad jeg hørte og så (Sønderborg, Dybbøl, Flensborg). Minderne derom bliver på ny dyrebare for mig ved Genforeningen 1920. Jeg når vel aldrig at komme derned mere. Dog havde mor og jeg en dejlig tur til Haderslev på hendes fødselsdag den 26. juni 1920 fra Horsens.

Efter året 1885 begyndte et nyt afsnit i familielivet i Bregninge skole; den ene efter den anden af børnene blev konfirmeret, og forlod så den hjemlige rede for at flyve ud i verden; og til sidst var I ude alle 7. Ofte kom i hjem til os gamle, sommetider med en, to eller tre venner og veninder. Der var altid plads og mors velforsynede spisekammer kunne nok tåle de fornyede krav; et godt natteleje fik de alle.

Det var lykkelige dage fulde af ungdommens glæde med sang, leg og musik. Bekendtskaberne udvidedes og blev jo for flere af eder til intimer forhold, der endte med forlovelse og senere bryllup.

I året 1895 holdt vi sølvbryllup i hvilken anledning min fordums elev, John Hansen havde forfattet en sang. Om eftermiddagen mødte en deputation af skoledistriktets beboere med gaver.

1906 holdt vi 25 års jubilæum - ny deputation, nye gaver blandt andre en sofa med sølvplade.

Tiderne gik og vi drog ind i det 20. århundrede. Da klokken slog 12

om natten, stod vi alle ude på marken og stirrede op på den stjerneklare himmel, betagne ved tanken om det gamle, der forsvandt, og det ny der oprandt. Vi to gamle syntes at fornemme de første tegn på, at vi havde nået højdepunktet af vort liv.

1908 fik vi bud om at bryde op fra det gamle hjem, der nu i så mange år havde været et kært hjem både for mig og mine forgængere i over 100 år. Vi flyttede ind i et nyt og flot hjem med mange af nutidens bekvemmeligheder både i skole og i vore private stuer. Men vi måtte forlade vor gamle kære have med sine mange gamle frugttræer, sin nøddeallé og sin stenhøj. Vi fik anlagt en ny have på den gamle skolelod, og så begyndte vi forfra med anlæg af have osv.

Lærerenes bolig på den nye skole, som Carfitzen flyttede til i 1907

7 år efter måtte vi atter på rejse. Aldersgrænsen, de 70 år var nået; og uagtet alle autoriteterne indtrængende anmodede mig om at fortsætte mit arbejde i nogen tid, mente både mor og jeg, at det var det rigtigste, at vi holdt fast ved den engang tagne bestemmelse.

En øjensvaghed (stær) havde året forud nødvendiggjort en operation på det ene øje. Jeg opholdt mig derfor ca. 3 uger på en øjenklinik i København. Skulle det andet øje også blive angrebet? Min hørelse havde også tabt sig en del, hvilket ofte generede mig i skolen. Der kunne let komme

flere mangler. Hellere frivilligt gå end blive nødt dertil efter kortere eller længere tids forløb.

Men hvor skulle vi flytte hen? Til købstaden eller til landet? Vi valgte heldigvis det sidste. Det var i efteråret 1915. Den store verdenskrig var brudt ud. Ingen tænkte på, at den skulle blive så frygtelig og så langvarig, som den blev.

Den 3. oktober 1915 forlod vi Bregninge skole, og samme dag var der stor afskedsfest for os på Horbelev Hotel. Den store sal var fyldt, og mange kærlige ord og milde håndtryk lød til os fra alle de mange, som vi i den lange årrække havde levet sammen med. Afstanden mellem det nye og det gamle hjem var jo så lille, så vi kunne vedligeholde de gamle forbindelser. Min pension blev sat til 1909 kr. årlig, og da jeg vedblev at være formand for Brugsforeningen og revisor for Sparekassen, mente vi at være nogenlunde sikret i økonomisk henseende; så meget mere som jeg vedblev at fortsætte min lærergerning ved ungdomsskolen i Horbelev.

Men vi gjorde regning på normale forhold og ikke på dyrtid. Vort nye hus kostede i alt 10.000 kr. Det var et held, at vi fik bygget det, inden dyrtiden begyndte. En fest – den sidste – fik vi endnu lov at fejre. Det var vores guldbryllup den 26. august 1920. Vi havde den glæde at se alle vore børn med deres kære og øvrige slægtninge. Familiefest blev holdt i Forsamlingsbygningen. Den på eftermiddagen blev vi hentet af en deputation til en sammenkost på hotellet. Med musik i spidsen gik vi i procession igennem gaderne. Mor med bankende hjerte og rødme på kinderne, undselig over al den hyldest, der blev os til del. Den store sal var fyldt med festklædte mænd og kvinder og sang og tale afløste hinanden. Så fik da også den herlighed ende, og hver rejste hjem til sit.

Siden hen er der atter gået nogle år. Disse linier nedskrives den 16. marts 1923. Tiden skrider. Men evigheden forestår. Uagtet vi begge to befinder os iblandt de levendes tal, kan vi dog godt mærke, at det går ned ad bakke; den lange vinter, de mørke dage, de slemme nætter, når søvnen udebliver. Frosten og sneen er ikke gamle folks venner. Dog har vi ingen grund til at klage, og nu lakker det mod forår. Solen har efter lang tids forløb sendt sine milde stråler ned til os. Alt glæder sig, ikke mindst menneskene; vi er jo da også lysets børn.

Det var den 16. marts 1923, at foranstående ord blev nedskrevne – der er nu gået to år siden den dag. Det havde jeg næppe ventet, at der kunne lægges yderligere så lang tid til den i forvejen så høje alder – det er

imidlertid sket.

Jeg er nået de 80 år. Men midt i glæden og taksigelsen derover har mor og jeg begge måttet sande salmedigterens ord: "Om 80 en kæmpe når, des mere han har at døje".

Uagtet vi har haft en mild vinter, mildere end i mange år, så føler vi i stigende grad de legemlige skrøbeligheder: Blodet løber langsomt igennem årener, så vi foretrækker den lune stue fremfor færden i den friske luft! Tanken om, at vort timeglas snart er udrundet, bringer alvor i hjerte og sind. Det fremmede, det ukendte land træder frem for os, vinkende og dragende, mens samtidig her nede det hjemlige, det kendte med de mange tillokkelser holder os fangen. De to magter kalder med hver sin røst. Det passer, hvad der står i salmen: "At sige verden ret farvel i livets gry og livets kvæld er lige tungt at nemme".

Der er så mange bånd, der knytter os til vort mangeårige hjem, vort folk og vort land og de mange minder. Vi elsker det alt sammen, vi glæder os over alt, hvad der gøres af menneskekærlige foranstaltninger for at hjælpe de syge, de fattige, de forladte, de ensomme i vort land. Vi glæder os over alt, hvad der kan kaste glans og ære over vort land. Men ligesom mørke skyer kan skjule solen, således er vi ikke blinde for, at der findes meget, som ikke er, som det skulle være: Indre uenighed, ufordrageligheder, misundelse, undertrykkelse, konflikt mellem regering og rigsdag, mellem arbejdere og arbejdsgivere, som bringer uro og sorg i mange hjem. Så løsrivelsesønsker blandt de folk, der i så mange år har været knyttet til Danmark: Island og Færøerne.

Så vor store nabo mod syd, der bestandig viser sin store bepanrede næve for os, og blot ønsker en given lejlighed til at overfalde vort lille land! Men vi gør os måske som Martha bekymring og uro med så mange ting, forglemmende det ene fornødne; thi

"Vort borgerskab er i himlene".

Den 31. marts 1925

Min skolegang

af Ingrid Thorsen

Ingrid Thorsen skrev i 1992/93 sine barndomserindringer fra Horreby i perioden 1943-1948, altså omkring 50 år efter lærer Corfitzen var lærer i Bregninge. Vi har valgt et uddrag fra erindringerne, hvor hun fortæller om sin skolegang, først i pogeskolen i Systofte hos Hansigne og derefter i Horreby skole hos Hertha Christensen.

Da jeg var 5 år, begyndte jeg at gå i skole. Det var hos Hansigne i Systofte, som på grund af nedsat førlighed efter børnelammelse havde startet en privat pogeskole for børn fra 6 år.

Skoleåret dengang gik fra maj til maj, og da min fødselsdag faldt i juli, var jeg altså kun fem år, da jeg begyndte. Der var ingen børnehave eller børnehaveklasse, så rigtig omgang og samvær med andre børn havde vi ikke haft, før vi kom i skole. Vi har nok alle sammen været mere eller mindre egoistiske væsener.

Hvordan jeg oplevede dette møde med andre børn, husker jeg ikke, men jeg var glad for at være der, selv om det slet ikke kan sammenlignes med børnehaveklasserne i dag, hvor al indlæring foregår som leg.

Vi sad ved et langt bord med Hansigne for bordenden. Vi skulle sidde stille og lære både at læse og skrive, og lidt talregning havde vi vel også.

Vi brugte tavler og grifler, og det er nok en lyd, som går gennem marv og ben, når 10 – 12 grifler skratter hen over en tavle, men vi var jo kun optaget af at gøre det så pænt som muligt, selv om det nogle gange må have været ulæseligt.

Ingrid som 5-årig med forældre og søskende.

Læsebogen var rød og hed ”Ole-Bole-Bogen”:

En is - en ko - en so.

Jeg husker også, at der i lokalet, hvor vi sad, stod to spande. en ”ren spand” og en ”snavset spand”. Om morgenen, når vi kom, var den rene spand fyldt med vand, og vi havde hver et privat krus. Når vi blev tørstige, skulle vi fylde kruset med vand fra den rene spand, og drak vi ikke det hele, hældte vi resten i den snavsede spand. Selvfølgelig skete det sommetider, at resterne kom i den forkerte spand, og Marie, Hansignes tjenestepige, måtte tilkaldes for at kassere alt vandet i den rene spand og fylde den op med nyt, og den formastelige fik en reprimande om at tænke sig bedre om en anden gang.

Hansigne havde som sagt haft børnelammelse som barn og havde skinner på begge ben. Hun kunne kun bevæge sig ved at støtte sig til bordet og derefter svinge hoften frem, så benet fulgte med. Hansigne var Hansigne, og vi tog det som noget, der ikke kunne være anderledes. Om hun havde nogen egentlig uddannelse, ved jeg ikke, og om jeg lærte noget særligt, ved jeg heller ikke. Jeg husker i hvert fald ikke, at jeg kunne mere end de andre, da jeg kom i den rigtige skole, men jeg har nok heller ikke været nogen flittig elev.

Vi boede som sagt i Horreby og skulle cykle de fire-fem kilometer til Systofte. Jeg havde en lille cykel, som både storesøster Rigi og storebroder Helge havde kørt på før mig. Den var så lille, at ingen andre havde så lille en cykel, og jeg blev kendt, når jeg cyklede til og fra skole. Der var hverken frihjul eller bremses på, så den har nærmest været livsfarlig, men der var meget lidt færdsel på vejene, og det gik da også godt. Mor har dog nok ikke sendt mig af sted i regn og blæst eller om vinteren i sne og frost, så derfor fik jeg vel ikke så meget ud af denne pogesko. Jeg husker dog, at jeg var glad for at komme der.

Derimod var jeg i begyndelsen ikke særlig glad for den rigtige skole, da det først blev alvor. Selve starten var også noget af en fiasko; jeg var bange for de mange nye kammerater, og ikke engang den første dag havde man en mor at holde sig til, for skolen var dengang et lukket land for forældre. Man nåede den skolepligtige alder, og så blev man sendt i skole – alene!!!

Jeg havde også svært ved at gøre mig gældende med ny skoletaske eller pænt tøj. Alt var ”gået i arv”, fordi jeg havde to ældre søskende, men da vi blev spurgt om vores forældres stilling, mente jeg alligevel, at her havde jeg noget, som ville dupere dem alle. De flestes forældre var gårdejere, husmænd eller arbejdsmænd, så da jeg blev spurgt, svarede jeg med stolthed i stemmen, at min far var snefoged. Jeg huskede nemlig fra den forrige vinter, at det var ham, der bestemte, hvornår der skulle skovles sne, og som skulle sammenkalde de mænd, der skulle være med, og hvor der skulle ryddes. Dengang fandtes nemlig ingen sneplow, så hver mand kom med deres egen skovl. Det var for øvrigt en ”stilling”, som gik på omgang, og den var bestemt ikke eftertragtet. Jeg husker ikke, om denne stillingsbetegnelse frembragte egentlig latter, men frk. Christensen – Hertha Christensen – forklarede, at det ikke var nogen stilling, så far blev vel bare opført som husmand eller gårdejer som de fleste andre.

I lang tid havde jeg hver morgen ”ondt i maven”. Jeg sad altid i et hjørne af køkkenet oven på brændekassen og havde ”bare ondt i maven”, og jeg håbede vel på den måde at få lov til at blive hjemme.

Ingrid Busk Hansens barndomshjem på Nykøbingvej i Horreby

Det fik jeg også lov til nogle gange, men til sidst tog mor mig alligevel med til lægen, som ordinerede mig kulbuelys, en slags sol, som svage-lige børn fik om vinteren. Det kan næsten sammenlignes med kæmpe-stjernekastere.

Det foregik på sygehuset to gange om ugen, så jeg måtte selv tage med bussen – eller rutebilen, som det hed dengang – til Nykøbing. Den kørte til rutebilstationen oppe midt i byen til en plads, som hed Hollands Gård, og derfra måtte jeg gå ned gennem Jernbanegade, videre gennem Tunnellen, som førte under banelegemet, og på den anden side af jernbanen lå sygehuset i Bispegade, hvor der i dag (1992) er Industri- og Håndværkerskole.

Jeg lå i et rum sammen med tre andre børn. Vi startede langsomt op med ganske få minutter for at slutte med cirka en time, hvor vi blev vendt og drejet som en anden kylling, der skulle grillsteges. Derefter blev vi vejret og fik brusebad. Og derfra tilbage til rutebilen og hjem igen.

Jeg nød disse dage. Det var jo sjældent, vi ellers kom til byen, og nu kom jeg pludselig derind to gange om ugen. De fleste dage havde jeg endog en 25-øre med, og det var utroligt, hvad man kunne få, hvis man økonomiserede godt med den. Megen tid gik med at stå udenfor bager-vinduerne, men her måtte jeg dog nøjes med synet, for her strakte min 25-øre ikke.

Damerne på sygehuset kunne jeg godt lide. De puslede og stillede ingen krav. De andre børn havde jeg ingen kontakt til; vi lå alle med mørke briller på og var derfor ret anonyme overfor hinanden.

Jeg husker også, at jeg næste vinter igen selv foreslog at få kulbuelys. Måske var det mest en trang til oplevelse, og for mig var det nok en form for luksus.

Tilbage til skolen! Efterhånden lærte jeg vel at tilpasse mig, og det gik nogenlunde. Det værste, jeg vidste, var, når nogen hviskede, for jeg var altid overbevidst om, at det var om mig. Modsat var jeg altid parat, hvis nogen ville hviske sammen med mig. Da holdt jeg mig ikke tilbage og tænkte ikke på den, som det det gik ud over. Vi havde ikke noget som hed klassens time, hvor man diskuterede eventuelle problemer. Her var det den stærkeste, som klarede sig bedst. Og den dag, jeg blev sendt i skole med noget afskyeligt stinkende væske i håret (mod lus), vidste jeg

helt bestemt, at det var mig, de hviskede om. Den dag synes jeg godt, mor kunne have ladet mig blive hjemme.

Horreby Skole blev bygget i 1920

De skolefag, jeg holdt mest af, var sang og bibelhistorie. Syngende gjorde vi meget, fordi frk. Christensen havde et stueorgel, hvor hun med fødderne på to pedaler tilførte orgelet den luft, det havde brug for, for at kunne spille. Orgelet stod inde i klassen, og vi lærte mange nye sange og salmer. Dengang havde vi altid et salmevers for, som vi skulle lære udenad, hvilket jeg havde nemt ved, og endnu husker jeg næsten alle de vers, som vi lærte.

Vi havde også gymnastik, men da jeg allerede havde gået til foreningsgymnastik på Nr. Ørslev Ungdomsskole, regnede jeg ikke skolegymnastikken for rigtig gymnastik.

Af fornøjelser var der ikke mange, men den årlige sommerudflugt var en begivenhed, så man dårligt kunne sove natten forinden. Alle forældrene skulle med, og de, der kunne, mødte med hest og vogn og tog dem med, der intet køretøj havde. Nogle mødte med gummivogn, hvori der var sat bænke. Vi havde en charabanc, men vi var jo også en stor familie. Det var et festligt optog, når de mange vogne samledes inden afgang med de mange glade børn. Vi kørte til Tromnæs Strand, og når

vi havde passeret Corselitze og kunne skimte vandet i det fjerne, brød vi ud i sang og råbte Hurra. Dagen gik med leg, badning og spisning af den medbragte mad, og der var mange trætte børn, da eftermiddagen var slut, og vi igen kørte hjem efter en begivenhedsrig udflugt.

Det ene år kunne det meget nemt være endt i en frygtelig tragedie. Det år gik udflugten til Pomlenakke, hvor der er meget høje og stejle skrænter. Vi var ved at pakke sammen, nogle vogne var færdige og klar til afgang, da der pludselig fra en gummivogn lød høje skrig og råb. Jeg kiggede mig om efter lyden og så mødre springe af vognen med børn i favnen. Hestene stejlede, men blev alligevel, hvor de var uden at komme så meget som en meter frem, for hvis de var det, var de styrtet ned i en dyb afgrund. Et eller andet havde skræmt hestene, og de var faret frem, men lige før skrænten var vognstangen imellem hestene stødt på et træ, hvilket stoppede dem øjeblikkelig, og jeg er overbevidst om, at det var Gud, som havde plantet et træ lige netop der.

En anden gang følte jeg til gengæld, at Gud svigtede og glemte at holde hånden over mig. Den sidste dag før sommerferien mødte vi piger altid op i nye sommerkjoler, og jeg havde da også fået én (en helt hvid) og var selvfølgelig glad og stolt over min nye kjole - - men glæden blev kort.

Inden vi gik hjem, blev vi lige bedt om at tømme blækhusene, og pludselig løb en lille dreng ind i mig med et blækhus i hånden, og alt blækket løb ned ad min kjole og lavede store pletter.

Jeg blev vist nærmest chokeret og løb skrigende hjem, skønt jeg dårligt turde komme hjem med den ødelagte kjole. Mor blev selvfølgelig forfærdet, da hun så mig i denne forfatning, men skændte ikke, da hun naturligvis forstod, at det var et uheld. Kjolen blev lagt i blegevand, men der blev ved at være store gule skjolder på, og jeg fik den vist aldrig på igen.

En dag i skolen opdagede jeg i spisefrikvarteret, at jeg havde glemt min madpakke. Jeg blev dybt ulykkelig og græd, vel mest for at påkalde mig lidt opmærksomhed og medlidenhed, og det må åbenbart have hjulpet, for pludselig stod der foran mig en tallerken med de lækreste madder, jeg nogensinde havde smagt.

Læreren boede privat i en sidefløj til skolen, og der var gået bud til ”den unge pige” om at smøre nogle madder. Jeg husker ikke nøjagtigt, hvad der var på madderne, men der var én, der lyste op blandt de andre, en mad med rød købespegepølse. Det kan nok være, at jeg den dag fik opmærksomhed, mens jeg spiste de dejlige madder.

Om vinteren blev klasselokalet opvarmet af en stor sort kakkelovn, og det var frk. Christensens opgave at holde liv i og fodre den forslugne kakkelovn. Der blev fyret med koks og tørv, og jeg husker min frygt for, at ilden skulle få tag i hende, når hun åbnede lågen, og gnisterne feg omkring hende, inden hun igen fik lukket lågen.

Kakkelovnen havde også en anden mission, nemlig at tørre vores tøj. Dengang var det nemlig vinter med høje snedriver, som vi måtte forcere for at komme i skole. Det medførte selvfølgelig en masse vådt tøj, som skulle tørres, inden vi igen skulle hjem. Hvordan luften var været i en sådan skolestue, kan man gætte sig til. Vådt tøj, spegepøsemadder og en osende kakkelovn!

Efterhånden opdagede jeg, at der udenfor hjemmets beskyttende vægge og udenfor skolen var en anden verden, en voksenverden. Jeg vil betegne den sådan, fordi børn ikke havde samme betydning eller status i familien som i dag. Man kendte heller ikke begrebet teenager. Enten var man barn eller voksen.

Ingrid Thorsen fortsætter sine erindringer med beskrivelser af hendes nærmeste voksenverden, nemlig familien, men det er en helt anden historie.

Forlis i Grønsund

Af Bent Madsen

En gang imellem får arkivet en mail eller et brev med en artikel eller erindring, kort eller lang, som vi er glade for at måtte bruge i Årsskriftet. Således også med denne lille interessante historie om et spændende døgn i en ung mands liv.

Efter en kortere tids sejlads som dreng på et dampskib mønstrede jeg den 9. september 1946 ud som ungmand på et svensk sejlskib. En 3-mastet skonnert med navnet Aina og hjemmehørende i Halmstad. Skibet målte 134 brt. og var bygget af eg og fyr i Halmstad i 1903. Min plan var at fuldføre en maritim uddannelse og slutte som skibsfører. Det krævede på det tidspunkt, at man havde 24 måneders sejlads med sejlskib. Besætningen om bord var på 4 mand. Skipper, styrmand/bedstemand, letmatros og ungmand.

I begyndelsen af oktober var vi på vej fra Kalix i Nordsverige til Kolding med en last træ. Det betød, at ikke alene var lastrummet fyldt med træ; men vi havde også det, man kalder dækslast. Altså træ stablet på dækket og surret forsvarligt.

Alt forløb som planlagt, indtil vi nåede til Danmark. Den 6. oktober skulle vi gennem Grønsund mellem Møn og Falster og videre til Smålandsfarvandet, syd om Fyn og som sagt til Kolding. Vi kom fra Østersøen med en hård nordøstlig storm med regn og modgående strøm. Maskinen var i gang og forsejlene var sat. Midt i Grønsund ligger en stor sandbanke med navnet Tolken. Der er sejlrender på begge sider af Tolken. Vi tog den nordligste – altså tættest på Møn.

Ved 19:30 tiden da vi var ud for Madses Klint på Møn i en afstand af cirka 2 sømil, hakkede maskinen og straks efter gik den i stå. Bedstemanden og jeg for straks ned i maskinrummet og han konstaterede, at olietilførslen var stoppet. Medens han prøvede at få tilførslen rensat, gik jeg på dækket, hvor vi forsøgte at sætte et rebet storsejl og en mesan, så vi kunne manøvrere for sejl. Medens det stod på, ramte skibet grunden. Nu fik bedstemanden startet maskinen og skipper forsøgte at få skibet af

grunden. Det lykkedes ikke og cirka ti minutter efter sprang skibet læk og begyndte at tage vand ind. Nu var mulighederne for at bringe hende flot ikke længere til stede, så i stedet blev der afgivet nødsignaler. Vi tudede i tågehornet og fyrede nødblus af. Ingen hjælp kom frem. Vejret var forrygende, så vi kunne ikke foretage os andet end at holde os fast og spejde efter nødhjælp.

Ved 22-tiden kæntrede skibet og skipper meddelte, at vi måtte forsøge at forlade det i vores skibsjolle. Den hængte i 2 daivder henne agter og blev nu gjort klar. Skipper fortalte, at vi ville prøve at sejle med søerne og vinden over til Falster. Vi fik besked på at hente vore søfartsbøger og ikke andet.

Så blev båden sat i vandet og med stort besvær holdt ved skibet, til alle mand var kommet ombord. Så blev der roet og efter et par timer i nattemørket løb vi op på stranden på Falster. Godt våde og trætte. Mens vi blev ved båden, gik skipper op ad nogle skrænter og fandt et hus med lys. Senere hentede han os og vi blev alle kørt ind til Stubbekøbing og indloget.

Ifølge Stubbekøbing Avis den 7. oktober 1946 strandede den svenske skonnert »Eina« ud for Batteriet, hvor besætningen også kom i land.

Foto: Carsten Flink

Det er senere blevet oplyst, at en redningsbåd fra Klintholm på Møn var fremme ved skibet ved midnat; men da var vi for længst gået fra borde. Også Svitzers "Bien" var sejlet til strandingsstedet; men var gået ind til Stubbekøbing afventende en bedring i vejret. Den 9. oktober kan Svitzer på grund af vejret fortsat ikke nærme sig skibet, som allerede da ses at være stærkt beskadiget.

Senere, da vejret havde bedret sig, blev vi sejlet ud til strandingsstedet, hvor der nu lå et vrage af en 3-mastet skonnert. Dækslasten af træ var skyllet væk og vragegods var begyndt at drive i land og var kommet i fiskernes bundgarn.

Efter nogle dage i Stubbekøbing, hvor letmatrosen og jeg hyggede os, blev vi sendt til vor hjemadresse med orientering om, at vi ville blive kaldt til søforhør med videre senere. Søforhøret fandt sted i Halmstad og erstatning for tab af ejendele blev udbetalt.

Da det var i 1946 – kort tid efter krigsophør og stadig med begrænsede muligheder for indkøb i Danmark – blev erstatningspengene brugt i Sverige. Jeg kom hjem til København – flot klædt på med kvalitetstøj. I Danmark var det stadig "kradsuld" og lignende krigs- og rationeringsvarer.

Stubbekøbing Forligelseskommission - et stempel og 250 guldmedaljer

af Karin Suhr Rasmussen

På arkivet har vi en lille sot æske med stempler fra de tidligere kommuner. Stempler som har været brugt til lakforsegling. Et af dem har tilhørt Stubbekøbing Forligelseskommission, hvor mindre sager skulle behandles indtil 1919.

Forligelseskommissionerne blev oprettet i 1795 (i Norge i 1797) til afgørelse af mindre konflikter som sager om gæld, ejendomsrettigheder, fornærmelser m.m. Tidligere havde godsejerne løst en del af disse konflikter, men med landbo-reformerne forsvandt denne mulighed samtidig med, at der blev mange nye tvivlsspørgsmål. Retsvæsenet var slet ikke gearet til disse småsager; det blev alt for dyrt, da sagførerne var kendt for at puste enhver sag op, så de selv tjente mest muligt.

I Forligelseskommissionen mødtes de to parter med to mænd, som var valgt, fordi de var oplyste og retskafne. Det kunne være amtsmænd, proprietærer, købmænd, håndværkere og bønder. Man skulle selv møde op og tale sin sag, sagførere var udelukkede fra at deltage.

Lønnen til forligelseskommissionærerne var den afgift, som brugerne betalte, og som fulgte taksterne fra 1760'erne.

Man fik kun løn, hvis konflikten endte med forlig, og hvis parterne havde råd til at betale afgiften. Det var den anseelse og tillid, der lå i at blive valgt, der havde betydning, og så udsigten til at blive belønnet

med rang og eller et hæderstegn. Kongen havde ved kommissionernes oprettelse lovet at give kommissionærerne en udmærkelse, når de havde virket i otte år.

Da de første otte år var gået i 1803, var det tid til at tage fat på udmærkelserne, men for det første skulle Danske Kancelli have et overslag over, hvor mange kommissionærer, der havde medvirket i alle otte år, og for det andet skulle man finde ud af, hvad udmærkelserne skulle bestå af. Måske havde man forregnet sig, da man gav løfte om tildeling af rang. Der ville blive tale om ca. 200 personer, og det gav anledning til en del overvejelser, da rang var et udtryk for den placering en person havde i embedshierakiet, og det var ikke god tone at tildele håndværkere og bønder rang. At have rang krævede en »passende livsstil«. I Danske Kancelli mente man »at rang alle tider taber noget af sin indvortes værdi, hvis den ikke uddeles sparsomt«.

Løftet om tildeling af rang for otte års arbejde, svarede til reglerne for landvæsenskommissionærerne, der hjalp til i forbindelse med udskiftningen af landsbyerne, men der var kun to landvæsenskommissionærer i hvert amt, mens antallet af forligelseskommissionærer kunne være helt op til 20 mand. Måske har man forregnet sig, da man gav løfte om tildeling af rang.

Kommissionsmedlemmerne havde selv mange forskellige ønsker, f.eks. et bedre embede, skattefrihed eller pensionsordning. Man var ikke så interesseret i rang, da det medførte en rangskat. Kancelliet fandt alle disse forslag for dyre, så resultatet måtte blive et hæderstegn.

Hvordan skulle medaljen så se ud? Skulle den være af sølv eller guld, og hvad skulle der stå på den. Det første forslag med kongen, Chr. 7., på den ene side og en egekrans med indskriften »Fortjent« på den anden, blev præsenteret for Statsrådet i 1804 og faldt helt til jorden. Indskriften skulle være passende, nemlig »Kongens ønske - folkets held«, så den kastede gland over kongens landsfaderlige indsats og ikke kun var en anerkendelse af kommissionærernes arbejde.

Og så var der prisen. Det dyreste var naturligvis guld, og når den blev

lavet så tynd som muligt, blev prisen på en medalje 25 rdl. Kongen ville have den lavet i guld, men den måtte kun indeholde guld svarende til 13 rdl.

Medaljører Peter Gianelli påtog sig opgaven, som var vanskelig, tegningerne, som han selv havde udført, var fulde af detaljer, som var tænkt til en større medalje. Da medaljerne kun måtte koste 12 rdl., skulle de laves i en mindre udgave. Medaljepressen på Den Kongelige Mønt var desuden i dårlig stand og stemplerne sprang to gange, hvilket forsinkede leveringen og medførte ekstraregninger. De mange uheld gjorde, at medaljerne var ridsede på forsiden, hvor kongen var afbilledet.

I 1806 var alle 250 guldmedaljer klar, nogle med ridser. Og det var måske grunden til, at de ikke blev uddelt.

I 1809 lå der i al fald 250 guldmedaljer i Danske Kancelli. Man var ikke tilfreds med kvaliteten og heller ikke sikker på, at der var nok. Samtidig var regler for uddeling af Dannebrogordenen blevet liberaliseret i 1808, og en del af forligelseskommissionærerne var allerede i anden forbindelse blevet belønnet med rang eller en medalje.

Desuden var medaljerne nærmest forældede, da de jo var præget med Christian 7.'s portræt, men han var død i mellemtiden, og Frederik 6. var kommet på tronen.

Samtidig var guldet steget, og det betød, at det ville komme til at koste det tredobbelte at lave nye medaljer. Nytårmorgen 1810 slog Frederik 6. fast, at de 250 guldmedaljer skulle leveres tilbage til kongens kasse, og de blev smeltet om i 1823.

Løftet om, at kommissionærer skulle have et hæderstegn, blev givet af Christian 7., men Frederik 6. mente ikke, der var grundlag for at uddele hæderstegn til mænd, der kun havde været kommissionærer i otte år.

Denne medalje blev afleveret til kunstkammeret (nu Nationalmuseet) og undgik som den eneste omsmelting.

Det betød, at nogle kommissionærer fik rang, Dannebrogsmændenes hæderstegn eller en finere dekoration i stedet for forligelseskommissionærernes hæderstegn, andre fik ingenting, fordi uddelingen af forligskommissionærernes eget hæderstegn blev stoppet, før det kom i brug.

Stubbekøbing Forligelseskommissions stempel

Kilde: Anette Jensens artikel i Siden Saxo nr. 2, 2008

Uddrag af en næsgaardselevs arbejdsdagbog april-oktober 1940

Arkivet har ad omveje gennem et arkiv i Jylland fået en arbejdsdagbog udarbejdet af en af eleverne på holdet i 1940.

Eleverne på Næsgaard var hver anden uge i landbruget og hver anden uge på skole. Hver mandag aften blev der ført dagbog over det arbejde, der var udført i markerne i den forløbne uge.

Vi har valgt at lave et uddrag, hvor vi bruger en uge i hver måned, og vi synes, det giver et godt indtryk af arbejdsmetoderne på den tid.

Den 21. april noteres: Først i ugen var vejret koldt og regnfuldt, medens sidste dag i ugen blev årets første grødevejr. Kornsåningen er også i denne uge skredet godt fremad, og tilberedning til roesåning er begyndt. Hundegræsfrøet nedpløjet på grund af dårlige prisudsigter. Omsåning af hveden i Noret og nedpløjet sukkerroer til frø, begge dele ødelagt af det strenge vintervejr.

Den 26. maj noteres: Ugens vejr var meget vekslende med torden, regn og solskin. Loppeangrebet i kålroerne er tiltaget i uhyggelig grad, og det har været nødvendigt at så de fleste kålroer om, så der nu kun er få tdr. land tilbage af 1. såning. Roerne er blevet tromlet efter 1. rensning, rensning 2. gang og tynding er begyndt. Roerne er rene, jorden er let at hakke i, og tyndingen skrider raskt fra hånden. Der er gravet en silo i Noret til at opbevare forårets overskudsgræs til opfodring ender en eventuel senere tørkeperiode.

Den 23. juni noteres: I denne uge sloges og stakkedes det meste af høet. Vejret var ideelt, idet der ikke faldt en regndråbe. Alt høet stakkedes på stativ, kløverhøet og luzernen på de store trefods stativer og enghøet på de små korte. Det meste af høet blev stakket 2 dage efter, at det var blevet slået, og det var temmeligt saftigt.

Den 22. juli noteres: Vejret i denne uge har været ideelt, landbrugsmæssigt set. Der er kommet lidt regn et par gange, og solen har ikke været

for slem til at tørre regnen væk igen. Luzernen i forsøgsmarken er slået 2. gang, der var dog ikke særlig meget denne gang. Rajgræsset til frø i Bredsø er slået, der var et godt lag, men det var gået meget i leje, så det voldte derfor en del besvær at slå. Efter det var slået, blev det sat sammen 4 og 4, og toppene blev bundet sammen med stråbånd.

Hvidkløveren til frø omkring Højholdt er også høstet, det var meget kort og derfor vanskeligt at slå. Stilkene blev raget ind på en salpetersæk, som slæbte bagefter knivene og blev derfra raget af i dynger. 2 mand gik og vendte dyngerne på langs, for at hestene ikke skulle træde i dem.

Den 20. august noteres: Vejret i denne uge har været meget ustadigt, der er knap gået en dag til ende uden, at det har regnet. Det har slet ikke været muligt at køre noget korn hjem, derimod er alt det høstede korn sat op, og det meste af rugen er sat i bornholmske stakke. Det har været vejr til at ensilere i, og kløvergræsset i 8.mark og en del af luzernen er kørt hjem og fyldt i silo.

Hveden var meget tynd, der regnes her kun med 12 fold.

Der er udbrudt mund- og klovsyge lige i nabolaget, hele Næsgaards besætning, ca. 250 kreaturer blev derfor vaccineret lørdag formiddag.

det vil komme til at koste ca. 6.700 kr.

Kornet køres ind efter det har været sat op

Den 29. september noteres: Denne uge har ligesom den foregående været med en del ustadigt vejr. Sukkerroekampagnen er begyndt i denne uge. Roerne køres til Grønsund Færgested og sejles herfra i store pramme til Nykøbing F. Sukkerfabrik. Prammene tager 25 læs, og hvert læs vejer 2500 kg.

Roerne, der plejer at blive pløjet op, graves op i år. Det giver en del mere arbejde og dermed mere beskæftigelse til de arbejdsløse. Det skulle give flere foderenheder i roerne, hvad det dog næppe gør her, idet mange af roerne knækker i jorden, så roden bliver siddende. Det er muligt, at metoden er god på de lettere jorder, men er den ikke på Næsgaards stive lerjord. Arbejderne får også strengere arbejde og mindre fortjeneste, end de plejer.

Rugen, der stod i stak, er tærsket til langhalm på en lånt bredtærsker.

Den 21. oktober noteres: Det meste af arbejdet i denne uge har bestået i at køre sukkerroer til Grønsund. 4-marken er nu næsten tømt, således at der kun er det halve af 2 marker tilbage.

Der er høstet gul-Øtofteroer hjem i kulen ved kostalden, hvor de væltes af, men det lader sig gøre. Der bruges nu en hel del top til kørne, men de kan ikke nær overkomme at æde den, efterhånden som roerne bliver taget op, og der skal vist ikke ensileres mere top i år, nu er der også 7 jordsiloer fulde af top.

Endvidere har der været udført forskelligt arbejde som tækket hønsehus, samlet kartofler op og lignende.

Falkerslev kirkebog 1775

Udskrift af Falkerslev kirkebog 1749-1843

Nu hvor kirkebøgerne ligger på nettet, www.sa.dk eller ved at søge på Se på kirkebøger, falder man en gang imellem over nogle spændende ting. En dag blev vi gjort opmærksom, at der i 1775 var blevet døbt en neger i Falkerslev kirke, og vi fik oven i købet en afskrift af de oplysninger præsten, Hans Peter Koch, havde skrevet i kirkebogen.

Efter den 30. juli 1775 at have indført dåben af Anders Pedersens datter fra Bregning, der blev døbt Caren og blev båret af Gertrud Hares fra Meelse, skriver pastor Hans Peter Koch:

(I margen står: Saavidt Joh. Nicolaus ved, skal Hand den Tiid være 24 aar gammel)

Ogsaa døbt en Morian, som var født på Kysten Guinea, der taget fra sin Moder, solgt og ført til Westindien hvor Hand har tient hos hr. Doctor Hallein, dernæst hos Mons: Stærgraf, og tilsidst hos Hr. Wilhelm Hoff Kongl: procureur og Byefoged i St: Thomas som for næsten 7 fjerding Aar siden, bragte ham til Dannemark, og efter at ermeldte hands sidste Herre var død i Helsingør faae dage efter sin Ankomst, blev denne Hedning der tilforn var kaldet Carolus, af familien ført til Falster, og da den afdødes Forældre kort tilforn havde havd Schørringe-Gaard i forpagtning, og deres yngste Søn endnu boede i mit Annex på Præstegaarden i Falkerslev, saa havde de gamle forældre fattet kierlighed og fortrolighed til mig, hvorover de med øvrige Sønner i Sjælland, Falster og Lolland bleve enige at sette ermeldte Morian i Kost hos denne yngte søn og broder Niels Johann Hoff, hvor hand har været siden først i Fasten 1774, er gaaet derfra 2 a 3 gange om ugen til mig for efter Hands egen og Deres begiering at vorde underviist i den Christilige Lærdoms Sandheder; ved Guds bistand, hands egen Vindskibelighed, da hand er et meget got Menneske, og Madam Hoffs fliid som ogsaa Hjemme igientog de foreskrevne Lærdomme med ham, er hand lovet være Gud kommen saa vidt, at jeg ham i Dag, udi en meget talriig Forsamling, eij alene fra begge disse og omkring liggende Sogne, men og fra begge Kiøbstæder

uden indbydelse, efter han nogle Uger tilforn af Prousten og i dag af mig ved stor glæde og til alles Førnøvelse var bleven examineret af den naturlige og aabenbarede Theologie, som kunne gives ved Daaben ind, lover vores felleds forløfter, hand fik da det Navn Johannes Nicolaus, som indbundne Faddere var der i Falkerslef Kirke, hvor forretningen skete tilstæde:

- 1) Hr. Cammer-Herre og Amtsmænd i Landet von Walmoeden
- 2) Frue Cammer-Herreinde (født Lehn) von Walmoeden
- 3) Justice-Raad Ole Stampe, Heertil Schiørringe Gods
- 4) Frue Justice-Raadinde Stampe
- 5) Hr. Proust Wedderking Proust i Sønder Herred og Sogne
- 6) Proustinde Wedderking
- 7) Hr. Jacob Borch Sognepræst til Carlebye etc.
- 8) Mad: Borch
- 9) Hr. Magister Christian Henr: Biering Sognepræst til Aastrup
- 10) Mad: Biering
- 11) Monsieur Peder Lomand Hoff Viintapper i Vordingborg
- 12) Mons: Laurentius Hoff Candidat: Teolog: fra Kippinge.

Test: Horbeløv d. 30 Julij 1775

Hans Peter Koch Past:

DOTIR VII. N.:
BB BB.
30 Julij
 Una zitt Joh.
 Nicolaus wad,
 Mal faund gura dnu castru 7 pindung Bas, bough jaan til Dinamarca, og
 sid wan cyllan
 gaturl.

Og heri dobt nu Maria's fru war født paa Aagthens
 sea, der brygt den fru. Modre, jolyd og født til Hoffmann
 som faand for Læuit først job. 7^e Doctor Hallen,
 kuaest job. Monf: Steg raa, og bough 7^e Mikke
 Hoff Amog procurator og gæstfønd; St. Thomas fru fru
 af munde gæstfønd war dolt; Læst job fru Luge yse
 fru Anslant, boud dnuu jodung der killeform war kai,
 det Carolin; af familien boud sic Fæstter, og da dnu
 afidndyforalder boud killeform frud jand Schiørringe fru
 j forpægtning, doud jygde Dine dnuu wad roudine boud
 j mude Dnuu gura pæst, jorandua; Falpæst, ha gaud
 de munde foralder fa det dnuu gæstfønd og boud boud kille

BANK-JENSEN - EN BEGAVET ORIGINAL

Af Finn Carl Sørensen

Indledning

Bankbestyrer N. P. Jensen - af alle kaldet Bank-Jensen - var en af Stubbekøbings farverige originaler, men uden tvivl den bedst begavede. Han spadserede gennem Vestergade fra sit hjem i nr. 57 til bankfilialen, Lolland-Falsters Industri- og Landbrugsbank, med blød hat og sin mappe under armen. Hans gangart var vuggende, idet han havde et stift ben, der bevirkede, at hans ene fod pegede ud mod siden, som om han sparkede til en bold. Han var over to meter høj og havde en fyldig krop og et pænt ansigt. Med sit lille overskæg har jeg altid syntes, at han lignede en pensioneret britisk major. Han kunne være yderst charmerende, når han var veltilpas eller fandt det opportunt, men også særdeles grov og ubehagelig, når han syntes, at han var omgivet af en tåbelig verden.

Efter realeksamen blev jeg ansat som elev i banken primo november 1960, idet en bankassistent sagde sin stilling op for at flytte fra byen. Min farbror, der var tyve år ældre end jeg, havde også haft den blandede fornøjelse at være ansat i banken under Bank-Jensens ledelse.

Hans specielle facon medførte imidlertid, at ingen af os havde lyst til at fortsætte i banken efter elevtiden.

For mit vedkommende skyldtes det mest et ønske om at stifte bekendtskab med verden uden for Stubbekøbing - et ønske, som jeg delte med andre unge i den lille, hyggelige købstad.

Denne artikel om Bank-Jensen og hans virke er primært baseret på egne oplevelse og i mindre grad på øvrige kilder, idet vi kun har et sparsomt kildemateriale til rådighed om Bank-Jensen - hvad han sikkert ville

*Bankbestyrer N.P. Jensen
Lolland-Falsters Industri- og
Landbrugsbank.
Stubbekøbing Avis den 28.
april 1954 (jubilæumsavisen)*

have glædet sig over.

Selv om mine egne oplevelser med den særprægede personlighed er en førstehåndskilde, må den betragtes som subjektiv. Det er ikke lykkes - på trods af kyndig hjælp fra flere sider - at finde oplysninger om Bank-Jensens fødselsår og død. Jeg mener, at han døde i foråret 1964 og formentlig er født i begyndelsen af 1900-tallet.

Pengeinstitutter I Stubbekøbing

I begyndelsen af 1960'erne havde Stubbekøbing fire pengeinstitutter: Nordfalsters Bank (1895), Stubbekøbing-Bogø Sparekasse (1857), Lolland-Falsters Industri- og Landbrugsbank (1913) samt Landbostandens Sparekasse (1884). De to førstnævnte var lokale pengeinstitutter - og de mest betydende - medens de sidstnævnte var filialer af pengeinstitutter med hovedkontor i Nykøbing Falster. Det fremgår, at Lolland-Falsters Industri- og Landbrugsbank var den sidst tilkommende i Stubbekøbing. Niels Peter Jensen blev leder af Lolland-Falsters Industri- og Landbrugsbank's afdeling i Stubbekøbing i 1923, efter at have været ansat i bankens hovedkontor i Nykøbing Falster fra 1918. I avisen beskrives han som »en dygtig medarbejder, der ligesom de øvrige pengeinstitut-ledere står på en god fod med byens borgere«. (NY DAG, 29. april 1954)

Bank-Jensens bankfilial i Vestergade nr. 12 kunne næsten ikke være mindre (se billedet). Der kunne ikke være ret mange kunder i ekspeditionslokalet, og vi på den anden side af skranken havde heller ikke megen plads. Vi var kun fire ansatte, hvoraf én var assistent og de tre var elever. Det var en billig måde at drive pengeinstitut på. Så vidt jeg husker, var reglen den, at der højst måtte være to elever pr. uddannet person.

I baglokalet havde Bank-Jensen indrettet sit kontor, hvor han tilbragte en stor del af tiden med at læse aviser. Hans dør var dog ikke lukket, for han skulle kunne høre, hvem der kom ind i banken. Hvis det var en kunde, som han havde lyst til at snakke med, gik han ud for at bidrage til betjeningen med råd og dåd eller han slog blot en sludder af. Eller han forsvandt med kunden ovre på den anden side af gaden hos Carl Hansen på »Landmanden«.

Disse hyppige værtshusbesøg aftog dog noget, da banken flyttede til

Industri- og Landbrugsbanken, der sammen med Freys Hotel var en del af den købmandsgård, som C.B Benzon opførte i 1861

Det provinsielle bankliv

Fire pengeinstitutter til at betjene Stubbekøbings beskedne erhvervliv og befolkningstal var nok en overdimensionering, som bidrog til, at bankdriften normalt forløb stille og roligt. Der kunne dog være travlt i de sene eftermiddagstimer, især inden lukketid. De tekniske hjælpemidler var begrænsede, eksempelvis foregik al bogføring manuelt på bilag, kontokort, hovedbog mv. samt i kundernes bankbøger.

Bank-Jensen godkendte alle udlån og tog også stilling til, når en veksel skulle protesteres. Jeg lærte noget om betydningen af fast ejendom, idet pant i fast ejendom var hans foretrukne sikkerhedsobjekt. Han lagde vægt på, at kunden havde en vis friværdi i sin ejendom. Jeg husker en kreds af kunder - folk uden nævneværdige midler - som jævnligt kom og lånte på vekslers, der var påtegnet/kautioneret af en bestemt person. Da denne udbredte lånetrafik undrede mig, fik jeg at vide, at den på-

gældende person ejede et hus, som han næsten ikke skyldte noget i. Dette gav ham en status som godkendt kautionist for lån til alle hans venner og arbejdskammerater.

Bank-Jensen tog sig selv af de mere betydende kunder i banken, forstået på den måde, at han rådgav dem og overlod det manuelle arbejde til sine medarbejdere. Blandt de betydende kunder var enkelte af byens forretningsdrivende og ejere af større landbrugsejendomme. Han var en vidende bankmand, der holdt sig grundigt orienteret om ikke mindst landbrugets forhold. Jeg fornemmede, at han var respekteret for både sin faglige kunnen og sit charmerende væsen - sidstnævnte, når situationen krævede det. Han havde også en anden side, som vi medarbejdere måtte døje med.

En gruppe af kunder nød en særlig form for »kundepleje«, som bestod i udveksling af muntre bemærkninger og et efterfølgende værtshusbesøg. Der var tale om kunder, med hvem han dyrkede en slags frisprog. De kappedes om at overhælde hinanden med vulgære ytringer, grænsende til uartigheder. Og på dette område havde Bank-Jensen et stort repertoire. Når den lille teaterforestilling var overstået, klappede han kunden på skulderen, og de forlod sammen banken for at gå over på den anden side af gaden og nyde et par genstande - eller flere.

Jeg fandt det morsomt, når vi fik besøg af en enke efter en af de største ejendomsbesiddere på Falster. Hun skulle »tilse« sine værdipapirer, klippe kuponer, købe ny papirer osv. Det var en særdeles selvbevidst dame, som stillede store krav til Bank-Jensen - og han dansede efter hendes pibe. Jeg kendte ingen andre kunder, som han betjente med en sådan elskværdighed og servilitet. Når hun efter et par timer var blevet overbevist om, at hendes værdipapirer blev forvaltet tilfredsstillende og forlod banken, havde Bank-Jensen sved på panden. Efter denne kraftanstrengelse - der uden tvivl irriterede ham voldsomt - satte han straks kursen mod værtshuset på den anden side af gaden.

Han mente i øvrigt, at menneskets sande karakter viste sig i pengesager. Og hans tonefald lod forstå, at det ikke var det gode i mennesket, som han havde set mest af. Dengang opfattede jeg mange af hans meninger som ret negative, men senere har jeg måttet erkende, at han i ikke så få tilfælde havde et realistisk syn på tingene. Det var som om, at han havde

gennemskuet menneskene og tilværelsen. Var han desillusioneret og bitter, eller kedede han sig? For mig er det hævet over enhver tvivl, at han var en absolut begavet mand. Jeg kunne høre, at han var vidende og god til at argumentere; han vandt som regel en diskussion. Men han blødgjorde også sine synspunkter, når hensynet til kunderne tilsagde det. Bank-Jensen var også forsikringsmand. Det medførte, at den yngste elev blev sendt rundt i byen for at opkræve præmier. Jeg syntes, at det var misbrug og fandt det irriterende, men på den anden side fik jeg motion og frisk luft og havde ingen hast med at vende tilbage til banklokalet.

Bankdrift fra et værtshus

Bank-Jensen havde sin faste plads ved vinduet hos restauratør Carl Hansen på »Landmanden«, så han kunne følge med i, hvem der gik ind i banken. Hvis det eksempelvis var en direktør, en betydende forretningsindehaver, godsejer eller proprietær, forlod han »Landmanden« og gik tilbage til banken. Hvis det var sent på eftermiddagen forblev han i banken, i andre situationer vendte han tilbage til »Landmanden« til en eventuelt ventende kunde. Eller han medbragte endnu en kunde, så man undertiden udgjorde et mindre selskab.

I banken var vi ikke utilfredse med, at han tilbragte så meget af sin arbejdstid på »Landmanden«. Det gav ro i banken og begrænsede også den tid, hvori han kunne være i sit ubehagelige hjørne. På den anden side kunne vi ikke komme hjem, før han havde underskrevet posten, og nogle gange kunne disse værtshusbesøg trække ud.

En del af kunderne vidste godt, hvor Bank-Jensen befandt sig. Når man på en forespørgsel oplyste en kunde om, at han desværre ikke var til stede, spurgte kunden med et smil og en fortrolig mine: »Er han ovre på den anden side?« Og jeg nikkede blot. Det kunne også ske, at han og kunden kom tilbage fra »Landmanden« og fortsatte deres samtale på Bank-Jensens kontor bag en lukket dør. Visse pengesager krævede trods alt diskretion.

I hovedkontoret i Nykøbing Falster kendte man også til hans vaner. Når man ringede derfra for at tale med ham, og han ikke var til stede, blev man stillet det sædvanlige spørgsmål: »Er han ovre på den anden side?« Hvis direktør Skov ringede, hentede vi Bank-Jensen tilbage til banken.

I øvrigt var han irriteret, når han havde talt med direktør Skov. Hvis der ikke var kunder i banken, kunne han finde på at stille sig op i banklokalet og efterligne direktør Skovs spinkle, kvindagtige stemme og latterliggøre hans (misforståede) brug af fremmedord.

I hvilken grad Bank-Jensen var alkoholiker er vanskelig at afgøre. Jeg har aldrig set ham vakle eller være usikker i sine bevægelser, og når han underskrev posten - selv efter en hel dags ophold »på den anden side«, var han i stand til at finde fejl. Disse skulle rettes, og breve eventuelt skrives om.

Jeg husker kun en enkelt lejlighed, hvor han var temmelig beruset. Det var under en nytårsfrokost på en lokal restaurant, hvor han beordrede mig til at hælde et glas øl ud af vinduet og ned på gaden - øllet skulle væk fra hans synsvidde, fordi det var blevet dovent! (Hvordan det så end kunne gå til, at øl i hans nærhed kunne blive dovent).

Aktiviteter under krigen

Jeg har aldrig hørt Bank-Jensen selv omtale sin rolle som modstandsmand under den tyske besættelse. Først mange år senere er jeg blevet bekendt med hans aktive deltagelse, se især årsskriftet fra 1985 om afvæbningen af lazaretskibet »Rügen« i Stubbekøbing. Fra arkivet har jeg yderligere modtaget en kopi af hans rapport (oktober 1945) om hjælp med at skaffe flygtende jøder til Sverige. Disse aktiviteter bør kort omtales, fordi de mere end mange ord bidrager til at belyse hans karakter.

Bank-Jensen var i dagene 1-16. Oktober 1943 med til at hjælpe 457 jødiske flygtninge og andre til Sverige. Det forløb godt med undtagelse af den sidste dag, hvor tyske soldater og Gestapo omringede Stubbekøbing og havnen ved Grønsund Færgested og foretog en række arrestationer. Når det som helhed gik godt med alle disse udrejser, skyldtes det, at der blev ydet en udstrakt støtte fra befolkningens side i form af husly og forplejning. Bank-Jensen bidrog også til at videresende et par engelske flyvere samt hjælpe en lensgreve og baronesse med flugt, da begge følte sig truet. I hans rapport giver han udtryk for stor beundring for mange af de modige hjælpere, som han samarbejdede med, især fiskerne.

Han deltog også i arbejdet med at organisere bevæbnede grupper,

hvilket først lykkedes i begyndelsen af 1945. De »var lige til henimod kapitulationen meget mangelfuldt udstyret med våben«. Hertil kom opgaver med at udsende bladet »Frit Danmarks Nyhedstjeneste«, som i slutningen af besættelsen var kommet op på et oplag på 600-700 eksemplarer.

I 1944 blev han sammen med tre andre modstandsfolk angivet til Gestapo og skjulte sig i godt to uger, hvorefter faren tilsyneladende var drevet over. Men senere kom to af de andre modstandsfolk i forhør af en dansk Gestapomand. Angiveren viste sig at være en dansk politimand, som efter krigen blev dømt og straffet.

I dagene efter den tyske kapitulation deltog Bank-Jensen i forhandlinger med tyske officerer om afvæbning af de tyske soldater herunder et lazaretskib og en ministrygerflotille på 10 skibe. Det afgørende problem var, at der befandt sig ca. 1.500 velbevæbnede tyske soldater i Stubbekøbing mod modstandsgruppernes ca. 160 mangelfuldt udrustede. Det var en risikabel opgave, men man undgik lykkeligt alvorlige episoder, og fik således overdraget besættelsesmagtens

Nogle af deltagerne fra inspektionen af lazaretskibet »Rügen«.

Fra venstre: Lærer Laursen, Næsgaard, værkstedsmester Erik Hansen, »Rügen«s kaptajn, borgmester Peter Hansen, ukendt, bankbestyrer N.P.Jensen

Ovenstående dokumenterer, at Bank-Jensen ikke dukkede hovedet under den tyske besættelse, men involverede sig i risikofyldte aktiviteter. Han samarbejdede med mange af byens borgere, herunder advokater, læger, fiskere, politikere, embedsmænd m.fl. Jeg er sikker på, at dette har bidraget til den respekt, som jeg fornemmede, at han var genstand for i byen.

Afsluttende bemærkninger

Som det fremgår, var Bank-Jensen en særpræget person, en original i ordets positive betydning. Og en absolut begavet og vidende mand. Hans facon og væremåde gjorde dengang et dybt indtryk på mig. En senere tid ville givetvis ikke acceptere hans særlige måde at drive bank på. Når jeg tænker på mine læreår i hans bankfilial, er det altid med et smil på læben.

Skolebilleder

Vi har omkring 400 skolebilleder på arkivet, altså billeder med elever, enten alle skolens elever eller klassevis.

Det lyder af mange, men vi kommer stadig ud for, at vi ikke har lige bestemt den årgang, som en besøgende efterlyser.

På de følgende sider bringer vi et udsnit af vores skolebilleder, et fra hver skole, fordelt over perioden 1890 - 1980.

En del af billederne har vi navne på, men langt fra dem alle. Hvis du er interesseret i at se, om vi har navnene, er du velkommen til at komme på arkivet og se vores skolebilleder. Måske kan du supplere med navne, du kender, men som vi ikke har fået.

Og som sagt er det kun et meget, meget lille udsnit af vores samling, vi viser her.

Det er også muligt at gå ind på vores hjemmeside www.stubarkiv.dk og søge i vores registreringer. Det er ikke alle billeder, der er digitaliserede endnu, så det kan altid betale sig at henvende sig til arkivet, enten personligt, på telf. 54731568, på mail: ksras@guldborgsund.dk eller på Facebook.

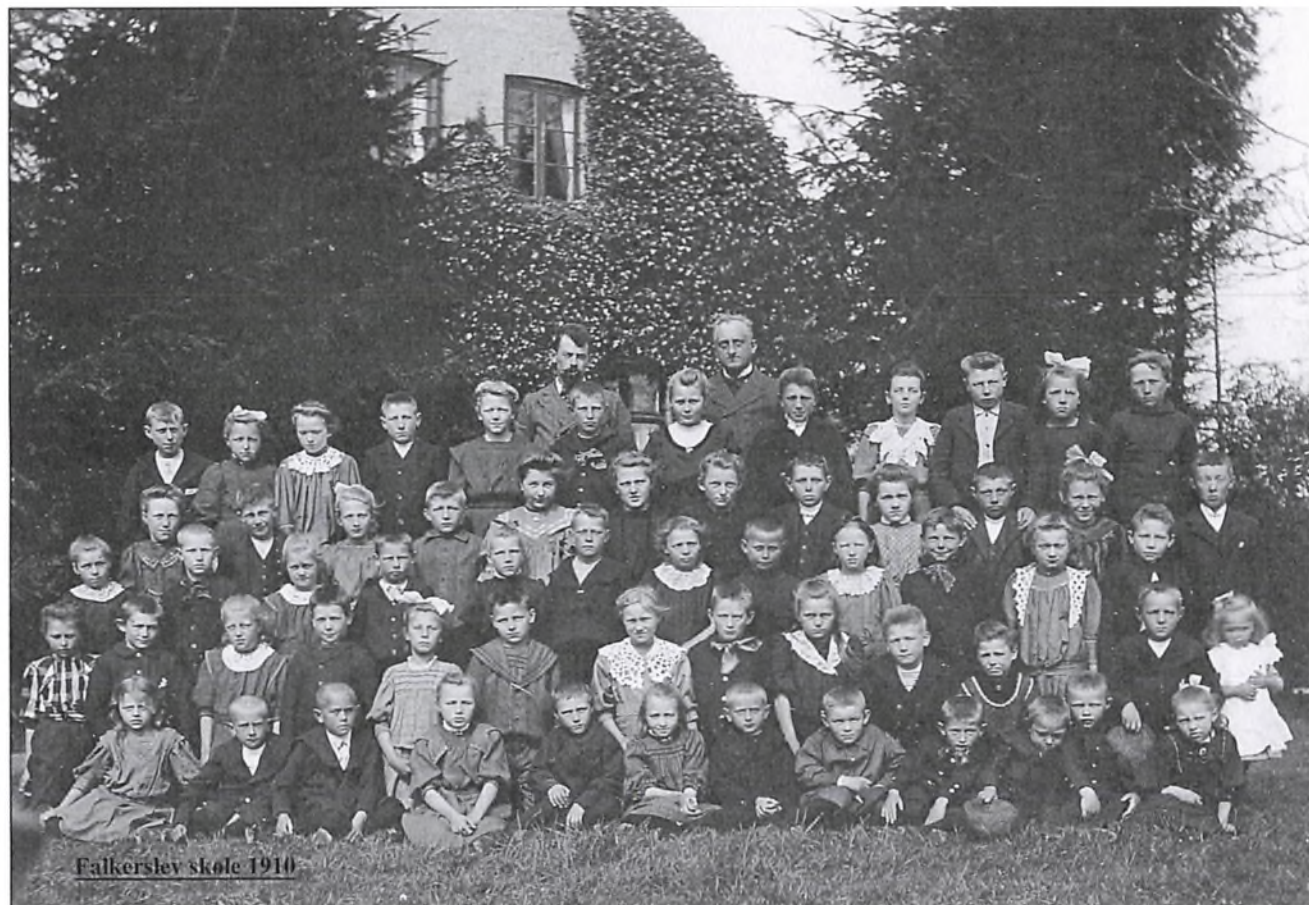

Maglebrænde skole 1890

Vejringe skole 1900

Falkerslev skole 1910

Sønder Alslev skole 1912

Karleby skole 1921

Listrup skole 1924

Moseby skole 1941

Bregninge skole 1943

Horreby skole 1952

Sønder Kirkeby 1957

Stubbeløbing skole 1966

HORBELEV SKOLE 1980

Formandens beretning ved generalforsamlingen den 20. februar 2014 v/Solvejg Mølbjerg

Lidt om årets begivenheder, der bestod af 7 foredrag, 1 heldagstur og 1 fyraftenstur:

I Marts

blev vi nødt til at aflyse mødet på grund af snestorm. Det viste sig, at være en rigtig beslutning ...

April

De Polske roepigers liv og levned ved Torsten Elsvor, Rødby. Vi havde planlagt besøg på polak-kasernen på vores tur til VestLolland og vi fik denne aften en god optakt af en person, der er meget engageret i emnet – emnet er ikke nyt men absolut bevaringsværdigt.

Sidst i maj

Udflugt med besøg på Polak-kasernen, det fugtede lidt fra morgenstunden så efter rundvisningen på kasernen, gik vi op på 1. sal og nød Karen Margrethes boller med syltetøj. Derfra gik turen til Sukkermuseet i Nakskov, frokost på restaurant Fjorden og dagen sluttede i Peter Hansens have - meget fint vejr og en fin tur.

August

Den årlige fyraftenstur gik dette år til Krenkerup Bryggeri. Her fik vi en rigtig god rundvisning i bryggeriet og et godt indtryk af godset. Vi havde forud i januar haft besøg af godsejer Patrick Rewentlow-Grinling, så denne aften blev vores indtryk af virksomheden gjort færdigt. Efter rundvisningen smagte vi på øllet ved borde i gården – en af disse utallige dejlige sommeraftener. Besøget sluttede med aftensmad på Sakskøbing Hotel.

September

Mælkeærter og ny nordisk mad var emnet men Bi Skårup blev syg og måtte melde afbud. - I den forbindelse var det ikke så dårligt med

snestormen i marts, for Pia Dahl, som skulle have besøgt os, da vi aflyste, var nu hurtig til at sige ja, så hun kom og holdt sit foredrag ”På hesteryg gennem vulkaner i Island”

Oktober

Pastor Lene Sjørup fortalte om det tidligere Rekonvalecenthjem i Karleby,

Foredraget byggede på personlige oplevelser fra ferier, som Lene Sjørup havde holdt på stedet som barn.

November

Kello Strange, Tingsted fortalte om dengang han som 6-årig ønskede at komme til Danmark ligesom mange andre finnebørn kom det under krigen i Finland. Om hvordan han – da han som 6-årig ikke måtte rejse for sin mor - selv gik til politistationen for at finde papirene og hvad det førte med sig. En gribende historie.

Januar

hørte vi om Herregårdslandskabet på Sydhavsøerne 1500-1900, Det var museumsinspektør Jesper Munk Andersen, der øste af sin viden og den var stor.

Februar

holder vi generalforsamling og vi har besøg af Thorbjørn Bay Christiansen fra Bogø, som senere viser lysbilleder.

Jeg har i år prøvet at lægge deltagertal fra de forskellige arrangementer sammen, og kan derved se, at der gennemsnitlig har været 37 deltagere og det er ikke de samme 37 – hvem der kommer afhænger af emnet, der er på programmet og derfor forsøger vi også, når vi laver program ”at der er sådan lidt af hvert”.

Det er et stort gode - også i forbindelse med programlægning - at vi har en sund økonomi. Der er godt nok i år et mindre underskud, men budget for det kommende år ses at være i balance. Vi har også i år modtaget 2000 kr. fra Det Classenske Fideicommis - en opmærksomhed vi

skønner på og er meget taknemmelig for.

Vi må konstatere, at medlemstallet er faldende – for tiden 180 medlemmer. Med andre ord er antallet af de medlemmer, vi af nødvendighed sletter, større end nye der kommer til.

Tak til Biblioteket for den hjælpsomhed, vi bliver mødt med.

Tak til arkivet v/Karin for hjælp og gode idéer, især ved udarbejdelsen af årsskriftet - men også i mange andre spørgsmål. Tak til alle der har bidraget med skrevne ord til årsskriftet. Tak til de, der hver uge giver af deres tid til arkivet og til gruppen omkring arkivet.

Tak for al den hjælp vi får fra forskellig side, når der skal ryddes af og vaskes op.

Tak til bestyrelsen for godt humør og loyalt samarbejde. Det gælder bestyrelsesmøder, men også når vi møder her kl. 18 og stiller borde op mv. ”Det kører bare ...”

Som afslutning skal der lyde en stor tak til jer medlemmer for interesse for vore arrangementer og trofasthed mod foreningen.

Solvejg Mølbjerg

Arkivets beretning til Lokalhistorisk forenings
generalforsamling den 20. februar 2014
v/Karin Suhr Rasmussen

Da jeg skulle til at finde ud af, hvad jeg vil sige noget om i aften, skrev jeg nogle emner op: Arkivernes Dag, Matadorer, Facebook, Arkibas, Aflevering til Stadsarkivet og jubilæer. Og nu vil jeg så begynde med det sidste.

Jubilæer.

I år er det 100 år siden 1. verdenskrig brød ud, det er 150 år siden, vi vovede os ud i en krig mod Tyskland og tabte Slesvig, Holsten og Sønderjylland, og det er 200 år siden vi fik skoleloven, der betød, at der blev 7 års undervisningspligt for alle børn.

Vi vil helt givet komme til at høre mere til det hele i løbet af året, men her på arkivet vil vi koncentrere os om skoleloven med en lille udstilling og nogle artikler i Årsskriftet.

Vi vil også opfordre folk til at skrive om deres skoletid og aflevere det til arkivet. Det kan være kort eller langt, det kan være I gerne vil have det i Årsskriftet, hvis der er plads, men det kan også bare være noget, vi har liggende på arkivet til de kommende generationer. Det kan være, vi må vise det frem med det samme, hvis nogen spørger om noget, hvor det kan være relevant, og det kan være, at I synes, det skal vare nogle år, og så bliver det respekteret. I lighed med alt andet, man afleverer, kan vi lægge en tid på, hvor det ikke må publiceres eller ikke må vises. Det er op til den, der afleverer.

Men fat blyanten eller computeren og fortæl om, hvordan det var at gå i skole.

Vi er også altid glade modtagere af skolebilleder.

Det næstsidste var aflevering til Stadsarkivet.

Som nogen sikkert ved, oprettede kommunen for et par år siden et Stadsarkiv, som ligger i kælderen under Rådhuset ude på Parkvej. Stadsarkivet skal opbevare alle arkivalier vedrørende kommunen, og det

fungerer lige som andre arkiver, d.v.s. man kan komme og se dokumenterne eller stille spørgsmål.

Her på arkivet har vi en del liggende, som hører til på stadsarkivet, og det er vi nu ved at pakke sammen, så de kan få det derud. Det drejer sig om kommunale dokumenter, bl.a. har vi en del gamle skøder, f.eks. på grunden hvor rådhuset ligger og på den sydlige side af Torvet, hvor man byggede skole, der senere blev til posthus. Flere af skøderne har vi taget kopier af, så vi stadig har oplysningerne.

Vi har også en del om havnen.

Men ellers er langt den største del af det, vi skal aflevere, skoleprotokoller og dokumenter vedr. skolerne. Så hvis I fremover skal bruge oplysninger fra jeres skoletid, er det ikke her I skal spørge, men på Stadsarkivet.

Billeder er stadig os. Dem afleverer vi ikke.

Så stod der Arkibas.

Arkibas er vores registreringssystem. Det har i nogle år været muligt via hjemmesiden at søge i vores registreringer og se, hvad vi har liggende af papirer, men ikke selve papiret eller dokumentet. Til gengæld kan man se, de mange billeder, vi har registeret.

Det har i snart en del år, været planen, at alle registreringer på alle lokalhistoriske arkiver skulle ligge i sådan en åben base, så alle kunne søge i alle arkiver, men det har knebet med financeringen. Det er nu klaret, da A.P.Møller-Fonden har givet 1,8 mill. til projektet.

Dvs. at om ca. et år, vil det være muligt at se alle lokalhistoriske arkivers billeder, ca. 1,5 millioner.

Facebook.

Sidste år sagde jeg, af det med Facebook, det var vist ikke rigtig noget for os. Det har jeg siden måttet tage i mig. Vi har i dag 322 "venner", og der kommer dagligt flere til. Rigtig mange af dem er flittige besøgende. Når vi lægger et billede ud, varer det ikke mange minutter, før de første kommentarer er der. Der er også nogen, der selv lægger et billede op, for at spørge om vi kender det eller kan datere det.

Facebook er sammen med udstillinger, årsskrift og hjemmesiden blevet en vigtig del af arkivets formidling.

Matadorer.

I Efteråret udgav vi sammen med de øvrige arkiver i det gamle Storstrøms Amt en bog, Matadorer med undertitlen de gjorde en forskel. Som titlen mere end antyder, indeholder dem historier om folk, de fleste mænd, der har betydet noget særligt for den by eller den egn, hvor de boede. Der er artikler om mejeriejer Boel, Peter Freuchen, Bodil de Neergaard - den eneste kvinde – borgmester Bresseman og mange flere. Vi har bidraget med en artikel om den gamle byfoged Benzon. Bogen koster 149 kr. og kan købes på arkiverne.

Arkivernes Dag

Så er der Arkivernes Dag tilbage, og den prøvede vi i år at reklamere for på en lidt anderledes måde, idet vi sammen med kommunens øvrige arkiver fik lavet et radiospot, der kørte 60 gange på Radio sydhavsøerne i løbet af de sidste 14 dage før Arkivernes dag. Måske nåede I at høre det. Samtidig havde vi en reklame på kommunens to store interaktive reklamesøjler, den ene ved Føtex, den anden ved Marielyst. Og endelig havde vi en annonce i Stubbekøbing Avis. Vi havde også pænt besøg, 26 gæster i løbet af de 4 timer, vi havde åbent.

For et par dage siden fik vi en mail med en forespørgsel om en gårdmaler Kyhl, med eller uden h. Spørgeren var interesseret i at vide, hvor langt omkring i landet han havde været. Hvis vi havde et billede eller kendte til et, ville han meget gerne have et foto af det og selvfølgelig adressen på gården.

Vi har ingen, men jeg ved, at man har et på arkivet i Gedser, og jeg har lovet at spørge mig lidt omkring.

Spørgeren oplyser, at der sidste år var en udstilling af gårdmalerier på Gl. Estrup, hvor Kyhl var repræsenteret med en del billeder.

Så altså, hvis nogen har et gårdmaleri/tegning med signaturen Kyhl eller Kyl, er der en der gerne vil have det registreret i sin samling.

Jeg vil slutte med at sige tak.

Tak til alle, der bruger arkivet, enten ved at aflevere noget eller ved at komme og bruge, hvad vi har.

Tak til Tine og til vores frivillige medarbejdere, Else, Ingrid og Kate, der kommer hver torsdag og hjælper, så vi ikke kommer alt for langt bagefter i vores registreringsarbejde.

Tak til arbejdsgruppen, der mødes en gang om måneden og hjælper med løst og fast, men først og fremmest med deres store lokale viden, som vi hele tiden trækker på.

Og sidst, men ikke mindst, tak til Lokalhistorisk Forening for godt samarbejde om Årsskriftet og for de mange gode foredrag, hvor I er med til at formidle historien, og tak til alle jeres medlemmer, der med deres – jeres – opbakning er med til at fastholde interessen for den lokale historie.

Bliv medlem af

LOKALHISTORISK FORENING STUBBEKØBING

Nærmere oplysninger fås hos:

Solvejg Mølbjerg	54 44 27 59
Svend Pedersen	54 44 40 98
Bent Blomquist	54 43 80 24
Ingrid Hoffmann	20 98 55 18
Anne-Lise Østerholm	54 44 11 62

Eller på Lokalhistorisk Arkiv, telf. 54 73 15 68
arkivleder Karin Suhr Rasmussen

Alle årgange af Årsskriftet kan købes på Stubbekøbing
Bibliotek og på Lokalhistorisk Arkiv

